

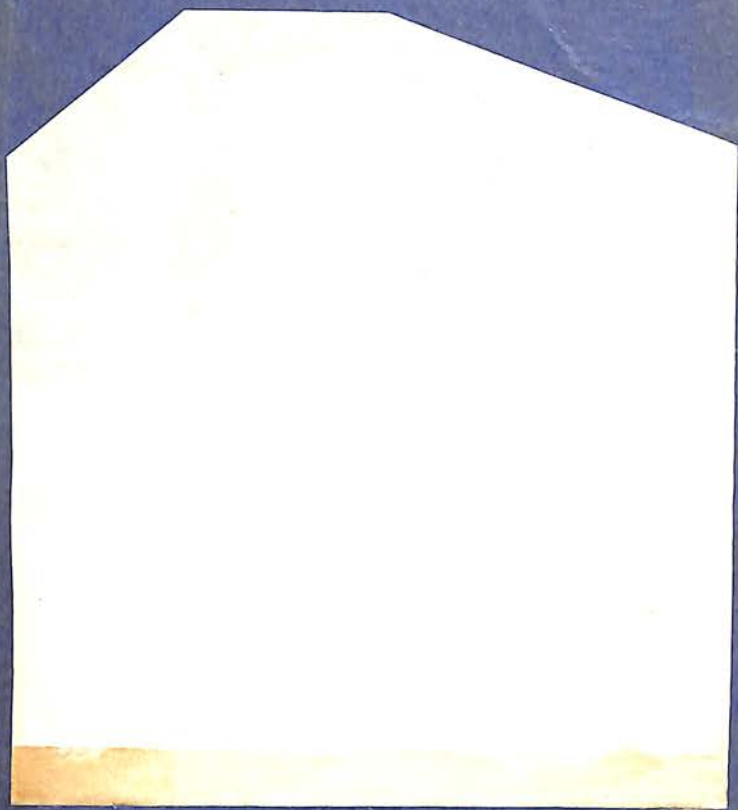
15834

15835

15836

15837

top

В. АДЖЕМОВ
ВЕРОВ

ԱԶԱՏ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԿԱՄ

ՄՐՄՈՒՆԶ ՀՈՅԿԱԿԱՆ

Ա. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1908

ՏՊԱՐԱՆ «ԻՐԱՌՈՒԷ» ԼԻԱԳՐԱՅ

ՎԱՌՆԱ

15837

ՄԱՂԲԱՆԻ

Տէր՝ կեցո՛ւ դու զՀայո
Եւ արա՛ւ զնոսա պայծառ
Կեցո՛ւ զՀայո

Զոգորեալ թիւնդ զերին
Հաճեա՛ւ ձօնել նոցին,
Զի նովաւ մարթացին
Ապրիլ յաստիս:

Ող Տէր մեր, Տէր փութա՛ւ,
Զանգ մեր համայն փրկեա՛ւ
Ի թշնամեաց

Կափո զաչս նոցուն
Հատ զարեաւորցն բղբուն
Եւ զարգ մեր պարապուն
Արա՛ւ հղօր:

Ի քո իջեալ տեղի
Զաթոռ հայրապետի
Մեր հաստատեալ

Զերկարութիւն կենաց
Հօր մեր աստուածազգեաց
Շնորհեա՛ւ պետին մեր հարց
Որ զմեզ հովուէ:

Աջովդ համատարած
Զագգ մեր արտահալած
Փոյթ գումարեալ

Յաշխարհ Արարատեան
 Ի վայր մեր ծննդեան
 Որ այժմ է սեփհական
 Օտարագգացի
 Առաքեա՛ ի բարձանց
 Զհամակցութիւն կամաց
 Ի մերազնեայս
 Զոմն ի մէնջ յարո՛
 Պաշտպան ազգի մերոյ
 Տուր նմա ցուպ հուժկու
 Հովուել ըզմեք

Մ. Դ. Թաւրադեանց

ՎԱՆԵՑԻ ԳԵՂԱՌԻԿԻ ՏԱՂԷ

Ազօթարանը բացւեցաւ, ժամանակ է դարձելու.
 Էրթամ ախօռ, գոմշուկներս լծեմ՝ գութան վարելու:
 Դէ՛հ, գոմշուկներ, ելէ՛ք, ելէ՛ք, արտը երթանք
 աշխատինք,
 Հարկ ու խարճին վատէն մօտ է, վօթենք արուն
 ու քրտինք:

Հայի գութան, հայի գութան, որի՞ համար կը
 ջանաս,
 Ո՛վ քեզիմով կը տանջւի, որի՞ն դու կուշտ հաց
 կուտաս.
 Այն օր, երբ քեզ ձեռքս առի, ազատ օրս կորուցի.
 Անվտիս սիրտս վհատեցաւ, հոգիս թուրքին մատնեցի:

Յա՛ւ է, գութան, մեր տանջանքը՝ համբերութիւնն
 վերջ ունի:
 Դուն տեսա՛ր որ մեր դուշմանը՝ ամօթ, խելք ու
 գութ չունի:
 Արի՛ փըշեմ ես քու խոփը, տանք դարբինին
 կըռելու,
 Կըռենք-կոփենք սուր ու սուսեր, դուշմադի գէ՛մ
 կուելու:
 Եղբարք հայեր, առէք խոփը՝ տէք դարբինին
 կըռելու,
 Կոռել-կոփել սուր ու սուսեր Հայաստանը փրկելու:
 Գաւառ-Բաքիպա

ԿՈՉ ՄԱՐՏԻ

Տղայք, ժողվըինք հեռուէն ու մօտէն,
 Զինուոր կա չելու փողեր ձայն կը հանեն.
 Սաստիկ պատերազմ ընելու պատրաստ ենք,
 Զէնքերնիս առնենք ու առաջ ալ քալենք:

Առաջ ալ քալինք ո՛հ, առաջ ալ քալենք.
 Զէնքերնիս առնենք ու առաջ ալ քալենք
 Սաստիկ պատերազմ ընելու պատրաստ ենք,
 Զէնքերնիս առնենք ու առաջ ալ քալենք:

Ահա մեր առջեւ կայ անթիւ թշնամի,
 Բայց մեզ վանելու զօրութիւն, ուժ չունի.
 Զօրութիւն է մեր կամք, մեր երգն այս ընեն:

Շաքի թուրքերու միշտ առաջ ալ քալենք:

Առաջ ալ քալենք, եւն.:

Մինչ մահ կը հասնի մենք կ'ըզենք մարտնչիլ:

Մեր քաջ զօրապետ չի կրնար յաղթելիլ:

Հայկայ փայլուն սուրը մեր ձեռքը առնենք:

Յաղթութիւն տանինք ու առաջ ալ քալենք:

Առաջ ալ քալենք, եւն.:

Շատ նեղութիւնով կ'ստացւի յաղթութիւն,

Թշնամուն երբէք չընենք մենք զթութիւն:

Սակայն վատան ենք թէ պիտի մենք յաղթենք:

Երբ անյսղոյող մենք միշտ դէպ առաջ քալենք:

Առաջ ալ քալենք, ո՛հ, առաջ ալ քալենք,

Ձէնքերնիս առնենք ու առաջ ալ քալենք:

Սաստիկ պատերազմ ընելու պատրաստ ենք:

Ձէնքերնիս առնենք ու առաջ ալ քալենք:

(կրօնական երգէ մը բարեփոխում)

ՈՂԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱՆԻ

Ա՛խ, վասպուրական տխուր Հայաստան,

Անթիւ հերոսներ քեզ մէջ ժողովեցան:

Ահեղ կուր մէջ այնքան դիմացան,

Ի սէր ազգութեան նահապետեցան:

Ա՛խ, բաւ է, հայեր միշտ այսպէս գերի,

Թողնել հայրենիք դիմել օտարին:

Օտար սիրում է մեղ իբրեւ հուրի,
Եւ մեր հացն ու ջուր դարձնում է աղի:

Ա՛խ, բաւ է, հայեր, ձեր անմիութիւն,

Պատիւ չի բերեր մեր հայ ռզգութեան:

Պէտք է շուտ գտնել միութեան դարման,

Որով աղատենք մեր մայր Հայաստան:

Պէտք է միտնալ ամբողջ Հայաստան,

Թող տեսնայ Եւրոպ ու Ամերիկան

Պէտք է մենք լուծենք վրէժ հայկական,

Քանի աշուպէս է թուրքի դատաստան:

Վառ փոքրիկ քաղաք իւր գաւառներով,

Լեցւեցաւ դիտկ հարիւր հազարով:

Ներկւեցան դաշտեր հայու արիւնով:

Ձայն տւին երկինք տնայերն աստղերով:

Տեսէք Սուլթանը ինչքան անամօթ,

Քաշեց մեր վրայ սուր ու թմրանօթ:

Բայց երբ չողջողաց հայկազեան սուրբ,

Պաւարը պատեց թշնամեաց սրտեր:

Ելէ՛ք, ընկերներ, առնենք հրացան,

Անգութ թուրքերը նոր կատաղեցան:

Մեր հայ եղբայրներ շրջապատուեցան,

Եւ մեր տունները հրոյ ճարակ դարձան:

Իմ վերջին համբոյր կուտամ ձեզ, հայեր,

Ձրլլայ թէ մտնաք դուք իմ պատուէրներ:

Եւ Հայաստանի անմեղ մանուկներ,

Շուտով լուծեցէք հայու վրէժներ:

Ս. Ժամակոչեան

ԽԱՆՍՈՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը
Ֆէտայիներ դաշնակցական, վրէժխնդիր դոռում են.
Սոսկաց քիւրար, լեղապատառ Մազրիկցին,
Ձէր սպասեր իսպառ ջնջուիլ ֆէտայիի գնդակից:
Ծպմա՛ն, Աստուած, ֆէտային եկաւ ո՞ւր փախչինք,
Ասաց օրդուն կրծքին սեղմած լեղապատառ քրդունին.
Մի վախեր, հանգիստ եղբր, բաժի ջան,
Կանանց երբէք ձեռք տալու չէ վրիժառու քաջ
ֆէտան:

Մի ժամայ մէջ մազրիկ ցեղը ջնջւեցաւ,
Խանասորայ կաւանչ դաշտեր կարմրր ներկւեցաւ.
Հայեր յիշեցէք նւիրական այս օրը.
Յուլիս ամսի քսանինգին կատարեցէք մեր տօնը:

ՆՊԱՏԱԿԻՍ ԴԷԹ ՄԻ ՄԱՍՐ ԿԱՏԱՐԻԷՐ

Նպատակիս ղէթ ժի մասը կատարէր,
Խարալի բլբուլ եմ.
Հայրենիքիս ազատութիւնը անսնեմ ու մեռնեմ
Եար արի, տուե արի, շուտ արի բլբուլ,
Սարերի գիւլն եմ:
Ախ իմ դարդս չատացել է չեմ կարող,
Եարալի բլբուլ եմ,
Դարդի ձեռքից ո՞ր ջուրն ընկնեմ ազատ եմ:

Տուն արի, շուտ արի, Խարալի բլբուլ եմ,
Սարերի գիւլն եմ:

Ա՛խ, անբախտ հայդուկիս Տէր իմ, դու խղճաց
Եարալի բլբուլ եմ,
Մի թողնիր թուրքի գնդակով զուր կորչի
գնամ
Եար արի, տուե արի, շուտ արի բլբուլ եմ
Սարերի գիւլն եմ:

ՀԱՅԳԻՈՒԼԻ ԵՐԳԵՐԻՑ

Դաշնակցական խումբ գնանք մենք Սասուն
Մեր հայ եղբայրներ մեզ են ըսպասում,
Անդրանիկը քաջ իւր ընկերներով,
Կուզէ պատերազմ, կսպսէ գարնան:

Մօտ է գարունը շուտով կրբ-ցիւի,
Հայի խօսքը քաջ, շուտով կը լսուի,
Հայերն անպախ, հոգով միացած,
Հրացան ուսերին մերն է «Նոր-տարին»...

Խմբապետները հոգով են կանգնած
Ֆիդայի ուժով գնուլ են առաջ
Առաջն է կանգնած Անդրանիկը քաջ
Գոռում է կոչում, կուզէ պատերազմ:

Յիշէ՛ք, եղբայրներ մենք չատ քնեցինք,
Բաւական է մօնք այոքան համբերենք:

Մայր-Հայտոտանը ճռքից հանեցինք.
Հիմա ոյժ ունենք դարձեալ յետ կառնենք:

ԱՆԴՐԱՆԻԿՆ

Ինչեր-ցերեկ աշխատում ես անդադար,
Բո խեղճ ազգի քաջ պահպան Անդրանիկ,
Եանքդ ընծայել ես ազգիդ համար
Քնն մոռանայ քեզ յաւիտեան Անդրանիկ:

Քո անունը օր-ըստ-օրէ բարձրացաւ,
Լսեց ձայնը չար Սուլթանը սարոցաւ,
Ձէնքիդ յառաչիւնը Եւրոպան իմացաւ,
Քեզի գոչեց քաջն Վարդան — Անդրանիկ:

Քաջեր ունեա դու քեզ մօտը, քաջ հսկայ,
Լռիւծի աէս միշտ կուռում ես անխնայ,
Դո սրտի մէջ ահ ու երկիւղ հէջ չիայ,
Յոյց կուտաս գործ դու քաջութեան-անդրանիկ:

Երկու հազար ռսկով մարդիկ ճամբեցին,
Քո դէմ հազար մի թակարդ լարիցին,
Ինն հազար քիւրտեր քեզ պաշարեցին,
Որ հանեն քեզ կախաղան — Անդրանիկ:

Քերդիստան — Տաճկաստան էր որոտում,
Քարձրացուցիր դու ահ Սասնոյ լեռներում,
Սիրտըս խնդրում է, ունենաս բազում,
Լղնիւ քաջեր, դու ինքնաշան Անդրանիկ:

ԵՐԳ ՄԱՀԻԱՆ

Ահա մօտեցան մահաւան ժամերս,
Ալ չեմ իմանաւր բոլոր ցաւերս,
Կը զատւիմ քենէ, սիրուն ծաղիկս,
Բայց դադրում չունին իմ խեղճ աչերս:

Ինչպէս 'տի զատւիմ, սաստիկ է սէրս,
Բայց օգուտ չունի, Աստուած է տէրս:

Համբերէ քիչ մը, ո՛վ մահ սոսկալի,
Ձե՞ս մի մեղքնար սիրտն իմ ցաւալի.
Համբերէ քիչ մը որ սէրս առնեմ,
Եւ այնուհետեւ հանգիստ քուն ընեմ:

Ինչպէս 'տի զատւիմ սաստիկ է սէրս,
Բայց օգուտ չունի, Աստուած է տէրս:

Բրբ կը մտածեմ մէկ երկու ժամէն,
Հողեր ու որդիք զիս պիտի ծածկեն.
Ամէն կողմերս ծակեն ծակծկեն.
Իմ մատղաշ մարմինս մատաղ 'տի անեն:

Ինչպէս 'տի զատուիմ, սաստիկ է սէրս,
Բայց օգուտ չունի, Աստուած է տէրս:

ՀԱՍՈՒ ԵՐԳԸ

Ահա՛ ծագեց կարմիր արեւ,
ծաք եւ պայծառ է օրը.
Դէ՛, քաշեցէ՛ք, սիրուն եզներ,
Յառա՛ջ տարէ՛ք ախօրը:

Վարը վարենք ակօս փորենք,
Խո՛ր ակօսներ հողին մէջ,
Սերմ ցանենք, ար հունձ հնձենք,
Յորեան դիզենք կալին մէջ:

Կըգայ ձմեռ — մենք վախ չունենք —
Ուրա՛խ կանցնի մեր օրը.
Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
Լի եւ կուշտ է մեր փորը:

Դէ՛, քաշեցէ՛ք, սիրուն եզներ,
Շուտով վարենք արտերը.
Թո՛ղ չասեն մեր դրացիքը՝
Ծոյլ են Հասօի եզները:

ՐԱՅՅԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՐԴ

Վերջին վարդ, վերջին վարդ
Սիրականիս վերջին զարդ.
Նա քեզ հանեց իր կրծից,
Ինձ պարգեւեց վերջին վարդ:

Մանկութեանո ռսկի ժամեր
Անցել են անդառնալի.
Կորած սիրոյս յիշատակ,
Դու ես միայն, վերջին վարդ:

Դարնան օրեր անցել են,
Տօթ ամառն է ինձ էրում.
Միշտ սպասում եմ քու տեսքին,
Դու ամառուայ վերջին վարդ:

Երջանիկ կեանքիս օրերը
Յաւ են դառել առաջիս.
Ուրիշ օրեր, ուրիշ կեանք,
Մտքիս բերիւր, վերջին վարդ:

Շատ չի տեւել կը բացւի
Առաջիս սեւ գերեզման,
Էս աշխարհից միայն քեզ
Հետս կառնիմ, վերջին վարդ:

Ք. Տ. Պ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

Ե Ր Գ

Երբ ալեկոծ ծովու վրայ,
Իմ մակոյկը խորտակի,
Ես փրփրադէզ ալեաց մէջը
Դեռ իմ յոյսը չեմ կորի:

Բոլոր ուժովս եւ համարձակ
Բազուկներս կը շարժեմ,
Ալիքները պատառելով
Դէպի ափը կը թրուցեմ:

Անհաւատար այս կռւի մէջ
Թէ ուժերս չի թողնին՝
Ալիքները յորձանք տալով
Դէպ անդուղը զիս տանին:

Այն ժամանակ ես սփոփանք
Ես կը դանեմ անոր մէջ,
Որ մեռնում եմ քաջի նման
Կոխ տալով մինչեւ վերջ:

Գ. Թադեոսեան

ԿԻԼԻԿԻԱ

Երբոր բացուին դռներն յուսոյ
Եւ մեր երկրէն փախ տաւ ձբմեռ
Չըքնազ երկիրն մեր Արմէնիոյ
Երբ փայլէ իւր քաղցրիկ օդեր,
Երբոր ծիծառն իր բոյն դառնայ
Երբոր ծառերն հազնին տերեւ,
Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աչխարն որ ինձ ետուր արեւ:

Տեսի Դաշտերըն Սիրիոյ,
Լեռնոն Լիբանան եւ իւր ժայռեր,
Տեսի զերկիրն Խալաբոյ,
Վենետիկ եւ իւր Կոնստանդնուպոլիս,
Կրդի նրման չիք մեր Կիպրոս,
Եւ ոչ մէկ վայր է արդարեւ,
Գեղեցիկ քան զիմ Կիլիկիա,
Աչխարն որ ինձ ետուր արեւ:

Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ
Ուր ամենայն իղձ կ'աւարտի,
Հասակ մը ուր հոգի ի տենչ,
Յիշատակաց իւր կարօտի,
Յորժամ քընարն իմ գրտանայ,
Սիրոյն աալով վերջին բարեւ,
Եիջամ նընջել յիմ Կիլիկիա,
Աչխարն որ ինձ ետուր արեւ:

Ն. Ռուսիկեան

ՔԱՂ ԱՆԳՐԱՆԻԿԻՆ

Դարձեալ փայլեց Ստանայ զլիւին,
 Ազատութեան Դրօշակ,
 Կեցցե հայրենիք գոչելով,
 Բարձրացրին ազազակ:

Թնդաց, սրտաց ձայներից
 Յղջ աշխարհքը հայկական,
 Խուճբ-խուճբ կարգած հայ զաւակներ
 Հասնում էին օգնութեան:

Գուրգէն, վահան, Հրայր Դժոխք
 Քաջ Անգրանիկը զեկաւար,
 Տաւրիկի լեռներում,
 Շրջում էին անդադար:

Սարսափեցան քիւրդ ցեղերը
 Մինչ պալատը Սուլթանին,
 Հրամայեց շատ կործանել
 Գիրքերը հայդուկներին:

Տնդութ քիւրդ ու տաճիկ,
 Խեղճաբան,
 Խուճեւ,

աներ,

ՏԱԼԻՈՐԻԿՅԻ ԿՏՐԻՃԸ

Տաւրիկից կըտրիճ բմ խորթ,
 Քաղքըցու պէս չեմ թուրանրթ.
 Սարի զաւակ, բարի որդի,
 Հին քաջ հայոց եմ մընայորդ:

Տաւրիկի զաւակ եմ քաջ,
 Չեմ խոնարհիր թուրքին սուաջ.
 Քարուտ լեռանց ես ազատ լաճ,
 Չեմ տեսեր ո՛չ արօր, ո՛չ մամ:

Յարդուրակ

Հա՛յ ազրըրտիք, վա՛յ ազրըրտիք՝
 Տաւրիկի զաւակ եմ քաջ.
 Ազատութեան սիրուն համար՝
 Եկէք զէպ ինձ, յառա՛ջ յառա՛ջ:

Երբ իմ աչեր բացի յաշխարհ
 Ազատ տեսայ մեր սար ու քար.
 Մինչև փակեմ աչքս խաւար
 Պիտ չի կոխէ հաս սար-օտար,

Իմ մամ ծնաւ զիս բաւերու ծոց,
 Ինձ ընկուզկոճ մեկզաւ օրրոց.
 Տըկուղ ծընա՛յ՝ մեծցայ տըկուղ,
 Կեանքիս բաժինն է կոխ ու բոց:

Ոտքըս բոբիկ, սիրտըս միշտ բաց,
ի՞նչ փոյթ թէ քոյրս ալ մերկ մընաց-
իմ մօտ մէկ է արեւ՝ բուք՝ ցուրտ,
Բա՛ւ է չիշխեր հոս թուրք կամ բուրդ:

Իմ կեանքըս խիստ է և չարքաշ,
փափուկ կեանքի վայլից չեմ վարժ.
Բնակարանս է ապառաժ,
Ընկերս մրրիկ ու երկրաշարժ:

Թող այլք բնակին հովիտ ու դաշտ-
վատ անգութին հետ ինին հաշտ.
Էս պիտ' մընամ միշտ աննըւած,
Ժէկ վրաս դայ քըսան վաշտ:

Իսկի չքաշեմ բանի մ'կարօտ,
Քանի ունիմ գընդակ վառօդ.
Աղատ ապրեմ, մեռնիմ աղատ,
Սասնոյ որդիս եմ հարազատ:

Յորենի տեղ կ'ուտեմ կորեկ,
Երկաթ ձեծեմ գիշեր ցորեկ:
Շինեմ փէտատ, խով, խաչերկաթ,
Օտնը է դատումս, բայց եմ աղատ:

Հարըստութիւն, ուսում, հանճար,
Պատիւ և փառք չեն ինձ համար.
Բա՛ւ է ունիմ ջիք, թուր, խանչար,
Բա՛ւ չի խրոխտար վըրաս օտար:

Ձէնքն է միակ իմ խաղալիք,
Կ'ատեմ հանդարտ կեանք խաղաղիկ.
Կը սիրեմ որս, կըռիւ, աւար,
Կըսպասեմ երբ ընկնի հաւա՛ր:

Գիշերն ալ զէնք վըրաս քընեմ,
Երազիս մէջ կըռիւ կ'ընեմ.
Կըռիւն ինծի մօտ խաղալ է,
Կըռուվ մեռնիլը հալալ է:

Կըռուի մէջը մեռաւ իմ պապ,
(Այդ կերպ մահն է անուշ մըրափ).
Կ'ուզեմ ես ալ մահ մէջ կըռուի.
Որ իմ անուն անմահ գըրուի:

Այս քարուս տեղ խիստ դժւարին,
Իմ քաջ պապեր երբ ընտրեցին.
Ըսին՝ չազատ որդոց որդի
Քաջաց սերունդ թո՛ղ հոս ապրի:

Եւ իմ խելօք ջոջ պապ Յարէ
(Աստուած հոգին լուսաւորէ),
Ինձ կ'ըսէր միշտ. «Աղքատ ապրէ,
Բայց մի՛ ծռէ վիզ, հարկ մի՛ վճարէ»:

Սակայն միթէ կըրնա՞յ աղքատ
Կոչիլ այն մարդ որ է աղատ.
Միթէ կա՞յ բան մ'աւելի թանգ
Քան անիշխան և ազատ կեանք:

Տաւրոսին է սև սարեր,
Խոր մութ ծործորք, սեպ սեպ քարեր,
Վերև ջուխտակ ձեր Մարաթուն,
Հոգիս մատաղ մեր Մարտուն:

Մեզնով պարծի այսօր Մատուն,
Մենք ենք խրախոյս հայոց նրկուն,
Տաւրիկի ոտը, մէռուտ Զէյթուն,
տա՛ն իրարու ազա՛տ ողջոյն:

Յայտարար

Հա՛յ աղբըրաիք, վա՛յ աղբըրաիք,
Տաւրիկի դառակ եմ քաջ,
Ազատութեան սիրուն համար,
Եկէք գէպ ինձ, յառաջ, յառաջ:

Մ. Տաւադեան

ԽԱԽԱՐԵԼ ԵՄ ԻՆՉՊԼՍ ԳԻՇԵՐ

Խառարեւ եմ ինչպէս գիշեր
Իմ չորս կողմն է փոթորիկ.
Չունեմ ես սէր, չունեմ ես սէր,
Ես սիրում եմ իմ հայրենիք:

Այնտեղ անթիւ անբախտ մայրեր,
Որդեկորոյս ծնողներ:

Եղբայրազուրկ անթիւ քոյրեր,
Թափում են յորդ արցունքներ:

Ինձ մի սիրիր ինձ մի սիրիր.
Ես հատ ու շատ փոխել եմ:
Առ թաշկինակդ սրբիր աչերդ.
Ես քեզ սիրել չեմ կարող:

Մնաս բարեւ իմ աչքի լոյս,
Սէրդ շինի ինձ խրախոյս,
Այդ արտասուքը ես պիտ թափեմ
Որ իմ ցաւերս ավափեմ:

Ախ տւեր ինձ քաղցր մի քուն
Կեանքից հեռու սլանամ
Այն աշխարհը ուր խնդութիւն
Ուր սէրն է միշտ անթառամ:

ԵՐԳ. ՄԱՐԾԻ

Քաղցր Հայրենեաց ազատութեանը համար,
Եւ լուսափիւռ սուրբ հաւատոյս վեհափառ,

Այս երկու վեր տոթիւս ահա
Թէ ինձ մեռնել արժան չորլայ
Կեանքն ինձ այ ինչ կը ծառայէ
Երբ գերութիւնն այսպէս տեւէ:

Ո՛վ սուսերդ իմ վաղակաւոր սայրասուր.
Եւ դու հրաշան որ կը ժայթքես բոց եւ հուր,

Վատ թշնամին խորտակեցէք
Եւ զբռնաւորն նուաճեցէք
Կեցջիք միշտ իմ հրացան սուսեր,
Զեօք հայրենեաց կանգնին աւեր:

Ո՛վ սուսերդ իմ երբ տեսնեմ քեզ շողշողաս,
Եւ դու հրացանդ իմ սէւագէմ՝ որոտաս,
Վատ թշնամոյն՝ իրանն փրոտի,
«Աւա՛ղ» կանչէ՛ւ՝ ա՛յնպէս մեռնի,
Ապրին միշտ մեր հէք հայրենիք,
Կեցցեն միշտ մեր վեհ հայրենիք:

(Խորզմ. Ի Յում.) Մ Յ. Տաւադեան

Ի՛ ԲԱԶՆ ՎԱՐԴԱՆ

Իմ հայրենեաց արեւ վարդան
Հոգիս հոգւոյդ եղնի դուրպան,
Որ Տղմուտի ափերին քով
Վաթսուն հազար կտրեճներով
Զարկի՞ր. դարկուար, ինկար քաջ քաջ
Պարսկի սփռած հ ձախդ ու յաջ:
Իմ հայրենեաց արեւ վարդան
Հոգիս հոգւոյդ եւն.

Աւետարան ու Խաչն առեր
Տարբի յերկինս բարձրացուցեր,
Եւ դու ալ յեռ թողի՞ր դացեր
Անուշ արեւդ հողջն տո իր,
Որ հայրենեաց վարդեր բացուին,
Երգէ պլպուլ դրախտի սարին:
Իմ հայրենեաց արեւ վարդան
Հոգիս հոգւոյդ գն.

Արիւնդ կարմիր կարմիր թափուաւ,
Դաշան ու պարտէզ ներկուեցաւ,
Լուսնակն եկաւ ամպի տակից
Պաղ պաղ թափից ցօգրկն աչկից,
Որ հայրենեաց վարդեր բացուին,
Երգէ պլպուլ դրախտի սարին:
Իմ հայրենեաց արեւ վարդան
Հոգիս հոգւոյն եղնի դուրպան.

Սիմոն Հ. Մ. Ֆեյկելե

Ի ՍԳԱԼԻ ՄԱՀ ԶԵԹՈՒՆՑԻ ՊԱՏԱՆԻԱԹ

Դու զո՛վ խնդրես մայր իմ անուշ,
Եկ, մի՛ դողար, մօռեցիր հոս,
Անլաց աչօք դիտէ գորգիդ,
Ու իւր վէրքերն արիւնահոս:
Թրքաց մայրեր թող լան, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ինչպէս երբեմն օրրանիս մէջ
Կակուղ ձեռամբ փայփայելով,
Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տայի,
Իբրեւ հրեշտակ նուազելով.
Զիս հանգչիցուր ի հող, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

«Նորեկ օրդոյս կենացն արեւ
Զեզի համար փայլի հ-յիւր:»
Այսպէս յայնժամ դու երգէիր
Օրօրոցս նստեալ քովեր.
Անոնց համար չիջաւ, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Կարմիր կայակք ցայտեն վերքէս,
Սակայն մայր իմ նայէ չորս դիւ,
Զարիւնը ուշ թուրքերն տե՛ս,
Հաղարներով փռուած գետին:

Կերտւ զանոնք սուր մեր. ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Ինչպէս վիշապ մ'ընչելով,
Ու մեր վրայ յարձաքեցան,
Ցնցեց Զէյթուն՝ գլուխն ժայռոտ,
Ի. ր վնից մէջ թօթափեցան,

Կարմիր ներկան ձարձք մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Ու ծափ զարկին մե, ըսքց ըստուերք,
Թէ չէ մեռած հայոցս կրակ.
Ու ցնծացին քոյնչափ զոհեր,
Զի լուծաւ վրէժ յսրեան վտակ.

Խնդաց Մասիս, մայր իմ եւ դուն
Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Վերջին համբոյր տամ քեզ մայրիկ,
Հատուցանես զայն սիրուհոյս.
Վերջին անգամ գրչեմ մեր հոգ,
Ոյր այդ իջնեմ ի ծոցն անլոյս,

Խաչ մի տնկէ վրաս, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Մ. Պէշիկրազեան

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏՍՍԻԻԲԸ

Մայր—Արաքսի ափերով
Քայլածուր դնում եմ.
Հին Հին դարոց յիշատակ
Լեաց մէջը պըտոււմ եմ.

Բայց նոքա միշտ յեղյեղուկ
Պըղտոր ջրով եզերքին
Դարիւ դարիւ իսպիւրով
Փախչում էին լալագին:

—Արաքս. ինչո՞ւ ձրկանյ հետ
Պար չես բռնում մանկական
Դու դեռ ծովը չը հասած.
Սըգաւոր ես ինձ նըման,

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են
Քու ունգ, հպարտ աչերից,
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
Այդ հարազատ ափերից:

Մի՛ պըղտորի յատակըդ
Հանդարտ հոսէ խալալով,
Մանութիւնը քու կարճ է.
Շուտ կը հասնիս դէպ ի ծով:

Վարդի թրփեր թող բուսնին.
Քու հիւրընկալ ափի մօտ,
Սոխակները նոցա մէջ
Երգեն մինչեւ առաւօտ:

Մըշտադալար ուռիներ
Սառ ծոցի մէջ քո ջրին,
Ճըկուն ոստըն ու տերեւ
Թող թաց անեն տափ օրին:

Ափերիդ մօտ երգելու,
Հովիւք թո՛ղ գան հաճարձակ,
Գառն ու ուլը քու վճիւռ
Ջուրը մանեն միշտ արձակ: —

Մէջքը ուռցուց Արաքսը,
Փրփուր հանեց իր տակից,
Ամպի նման գոռալով՝
Էսպէս խօսեց յատակից:

Յառակըս պարզ ու վճիռ
Կահակներըս ոլորուն
Լուսաբերը մընչեւ այդ
Ջրբիս մէջին էք լողում:

«Ի՛նչըս մնաց այն օրից,
Ո՛ր ջրամօտ գեղերբս:
Ո՛ւր իմ չէն քաղաքից,
Ո՛ր բերկրալի տեղերբս:

Տուրքը ջրբի ամեն օր
Իմ սուրբ ծոցէն Արարատ,
Մայրախընամ ինձ սընունդ
Պարգեւում է յթառատ:

«Բայց ես այն սուրբ ջրերով,
Սուրբ Յակոբայ աղբիւրին.

Պիտի ցողեմ սրտօրա՞յք
Իմ ատելի օտարին:

«Եւմ կենսատու իմ ջրով
Ովերից մօտ կըկըզած՝
Իր ձեռնե՞րը լուանայ
Գողն՝ աւազակը հոտած

«Մինչ իմ որդիք (ո՞վ գիտէ)
Ծարաւ, Նօթի աւտէրունջ,
Օտար աշխարհ յածում են
Թայլ ոտքերով կիսաշունջ...

«Հեռո՛ւ հեռո՛ւ քչեցին
Բընիկ ազգը իմ հայկեան,
Նորա տեղն ինձ տօ. ին
Վզգ խըստասիրտ, մոլեկան:

«Դոցա համա՞ր զօրդարեմ
Իմ հիւրընկալ ափերը,
Եւ կամ դոցա՞ հրապուրեմ
Ճըպոտտ. պըլլած աչերը:

«Բանի որ իմ զաւակունք
Էսպէս կու մնան պանդուխտ՝
Ինձ միշտ սրգ. որ կը տեսնէք
Այս է անխափ իմ սուրբ ուխտ»

Էլ չը խօսեց Արաքսը:
Յորձանք տուեց ահագին:
Օղակ օղակ, օձու պէս
Առաջ սողաց մոլեկին:

ԵՐԳ ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆԵԿԻ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու Գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպ 'ի ո՛ւր ինձ ասա,
Թրուում ես այդպէս արագ:

Ա՛խ, թռի՛ր, ծիծեռնակ,
Ծընած տեղըս Աշտարակ
Անդ չինիր քո բոյնը՝
Հայրենի կրտսերի տակ:

Անդ հեռու ալիւսը
Հայր ունիմ սրգաւոր,
Որ միակ իր որդուն
Սպասում է օրէ օր:

Երբ տեսնես դու նորա՝
Ինձնից շատ բարեւ արա.
Ասա, թող նստի լայ
Իր անբաղդ որդու վրայ:

Դու պատմէ՛, թէ ինչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով
Կեանքս մաշուել, եղել է կէս:

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է չրջում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս՝
Քունը մօտ չէ գալիս:

Ասի՛ր, որ չի բացուած
Թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ գեղեցիկ՝
Հայրենի հողից զրկուած:

Դէ՛հ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացի՛ր, թռի՛ր արագ.
Դէպ Հայոց ելկիրը
Ծընած տեղըս—Աշտարակ:

Գ. Ա. Դոպրոխեան

ԵՂՐԱՅՐ ԵՄՐ ՄԵՆՔ

Ի բիւր ձայնից բնութեան չքեղ
Թէ երգք թռչն սիրողաբար,
Մատուց կուսիտ ամենագեղ
Թէ որ դարնեն փափուք քրնար,
Չունիմ ձայն մի այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Տու՛ր ինձ քու ձեռքդ եղբայր եմք մեն,
Որ մըրըրկաւ էինք զատուած,
Բաղդին ամեն ոխ չարանենդ՝
Ի մի համարյոց ցըրուին ի բաց:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Երբ ալիւսը Մայրն Հայաստան,
Տեսնէ զօրդիս իւր քովէքով:

Սրբորն խորունկ վերքն դաժան՝
Քաղցր արտասուաց բուժին ցողով:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն, եւն.

Մէկտեղ լացինք մենք ի հընում,
Եկէ՛ք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսք եւ բզիւնդում,
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ցան:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն, եւն.

Մէկտեղ յոգնինք, մէկտեղ ցանենք,
Մէկտեղ թափին մօր քրտինքներ:
Ըզհունձ բարեաց յերկինս հանենք,
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն, եւն.

Մ. Պէշկիրապետն

Ե Ր, Գ

Ձայն տո՛ւր ով ծովակ, են:ո՛ւ լուռ ես,
Ողբակից լինել չկամիս զըժբաղդիս,
Շարժեցէք զեփիւօք, ալիքը վէտ վէտ,
Խանենցէք զտրտասուս այս ջրերի հետ:

Հայաստանի մէջ անցքերին վրկայ,
Սկիզբից մինչեւ այժմ խնդրեմ ինձ աստ,
Միթէ միշտ այսպէս պիտ' մնայ Հայաստան
Փշալից անապատ երբեմն բուրաստան,

Արդեօք զալո՛ւ է մի օր ժամանակ,
Մասիսի գլխուն տեանել մի դրօշակ,
Եւ ամեն կողմից պանդախտ ազգայինք
Դիմեն դէպ՝ իւրեանց քաղցր հայրենիք:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Իմ հայրենիք զիս կը կանչէ,
Հեռու եմ Հայաստանէն
Հայու որդոյն կը վայելէ՞
Հեռանալ Հայաստանէն:

Միթէ արծաթ. ոսկի. դո՛նաք
Կը սփռիէ Հայաստանը
Այն որ կ'ողբայ որդւոց համար
Խըղճալի Հայաստանը:

Խոր տխրութեան մէջ է թաղուեր,
Թաղուհի Հայաստանը,
Բոպիկ ոտքով, արձակ մազով
Կ'արտասուէ Հայաստանը:

Անդու՛թ երկինք ալ չը յիշեր,
Մտցեր է Հայաստանը,
Անսիրտ հայերն ալ չին յիշեր
Անուշիկ հայաստանը:

Ո՛հ, թաղէ՛ք զիս խօսեմ աղատ.
Երգեմ միշտ Հայաստանը,

Անուշ երկիր, կոյս անաբառ,
Անհրման Հայաստանը,

Արեւ ծածկեր է իր գէժքը
Խուար է Հայաստանը,
Հայոց արեւն ալ մարեր է:
Մեւ հագեր Հայաստանը,

Թշուառ սրտիս ծայն կը կտրէ,
Ոգբալով Հայաստանը,
Ո՛հ, չի կայ հայ որ ըստփէ:
Նուաղեալ Հայաստանը:

Մինչեւ կրտսի իմ վերջի շունչս,
Պիտի կանչեմ Հայաստան
Պըլլուիմ մէջ մ' իմ հայրենեացս
Հաղա մրտնեմ զերեզնուն:

Անգորբութիւն ես կը խնդրեմ
Սիրելի Հայաստանին,
Կըտրել այս ծայնս չ'է չ'է կարող
Սոսկումըն զերեզնանին:

Ա. Հայկունի

Գ Ա Ր Ո Ի Ն

Ո՛հ ի՛նչ անուշ է ինչպէս զով
Առաւօտուց փըչեա հովիկ,
Ծաղկանց վրայ գորգուբալով
Էւ մաղերուն կուսին փափկիկ.
Բայց չեա հովիկ իմ հայրենեաց,
Գընա, անցիր սրբաէս ի բաց:

Ո՛հ, ինչ աղաւ եւ սրբագին
Ծառոց մէջէն երգես թռչնիկ,
Սիրոյ ժամերն ի յանապոին
Զմալլեցան ի ըս ծայնիկ.
Բայց չեա թռչնիկ իմ հայրենեաց
Գընա՛, երգէ սրբաէս ի բաց:

Ո՛հ, ինչ մրմունջ հանես, վտակ
Ականակիս եւ հանգարտիկ,
Քու հայկելոյդ մէջ անապակ
Նային զերենք վարդն ու աղջիկ.
Բայց չեա վտակ իմ հայրենեաց,
Գընա՛, հստէ՛ սրբաէս ի բաց:

Թէպէտ թռչնիկն ու հովն Հայոց
Աւերակաց չըրջին վերայ,
Թէպէտ պղտոր վտակն հայոց՝
Նոճիներու մէջ կը սողայ,
Նոքա հառա՛չք են հայրենեաց,
Նոքա չիրթան սըրաէս ի բաց:

Մ. Պէշիկպաշլեան

Ա Ր Տ Ա Ս Ո Ւ Ք Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն

Քանի տարի է Հայրենիք սիրուն
Դառն ցաւերով եղեալ եմ նկուն
Սար ու ձոր ինկած իբր խեղճ թռչուն,
Վեր առ դքնարդ ու վաջ գիցազուն.
Ողբամ Հայաստան ափսոս Հայաստան,
Ա. ա՛ղ Հ. յաստան, քաղցր իմ հայրենիք:

Հայաստանի մէջ գոնազան օգգեր,
Իւր խեղճ որդիքը պանդուխտ ու անտէր,
Քաղաքք ու աւանք անբնակ աւեր,
Ա. երակ անչէն են հայաց տներ,
Ողբամ Հայաստան եւն:

Մթնցաւ հայու պայծառ լուսատուն
Խեթիւ հայեցաւ տկն գերագոյն,
Միշտ այսպէս ձմեռ ե՞րբ հապա գարուն.
Արի նստինք լանք մուսայդ հայկազուն.
Ողբամ Հայաստան եւն:

Ինչո՞ւ դու այդպէս ու վերին անտես,
Հայու խեղճ ազգը արարեր անտես.
Ե՞րբ արդեօք դու մեզ լոյս պիտի ծագես,
Եւ բարի իշխան մեզ պիտի կարգես,
Ողբամ Հայաստան եւն:

Հ Ր Ա Ի Է Ր

Ազատութեան այն վառ սէրը
Թունդ որոտաց իմ սրտում
Իմ հարցնեաց սուրբ անունը
Ինձ պատերազմ է կանչում:

Ելէք ելէք հայկազունք
Ելէք Հայկայ դաւակունք
Ելէք ելէք հայ եղբայրներ,
Առէք ձեր սուր ու զէնքեր:

Ահա եղբարք, հայ եղբայրներ,
Առէք զրահ, սուր, զէնքեր,
Մահը գաշտում Շաւարշանայ
Մեզ հրաւէր կը կարդայ:

Ելէք, ելէք հայկազունք,
Ելէք հայկայ դաւակունք եւ այլն

Ա՛հ հայրենիք, սուրբ անունդ.
Անջինջ վառի իմ սրտում,
Մեր հայ եղբարք չիրմները,
Իւրեանց գիրկն են մեզ կանչում:
Ելէք ելէք հայկազունք եւ այլն:

Այն օրերը մեր քաջ կեանքին
Նուիրական թող լինին,
Ով սիրում է ազատութիւն,
Թող չի մոռնայ հայ անուն:
Ելէք ելէք հայկազունք եւ այլն

Ա Ռ Հ Ն Չ Ա Կ

Հեռաւոր երկիր նստած դու նժգեհ,
Հայրենեաց բախտին մօտուտ ես տեղեակ
Քարող քաջորի նոր սկզբանց վեհ,
Յեղափոխութեան ձայնատու Հնչակ:

Նոր գաղափարի քո ցանած սերման,
Ազնիւ պտուղներ հառուհնան արագ
Կարին եւ Պոլիս որոտման նման
Սնդրանիկ չարժանք ծնան քեւ Հնչակ:

Չար բռնակալը հայոց կեղեքիչ,
Վախէն պանեղաւ ոսկի գահին սակ
Կուլ Եւրոպայի թնդաց մէն դահլիճ,
Հայը ցնցեցաւ, կարմրեցաւ Հնչակ:

Այսօր քո սերմանց նոր պտուղք անա,
Հասած կարմրին արեան նմանակ:
Կենաց եւ մահու սուրբ ժամ մերձեկաց,
Կարմիր հրաւերիդ ակն ունինք Հնչակ:

Կոչնակդ հնչեցուր, հնչեցուր արագ,
Թող հայք ոտք ելլեն ծագէ մինչեւ ծագ,
Փշրի ժանտ շլթան, ծագէ նոր արեւ,
«Ա.ՉԱՏ ԵՆՔ» հնչէ ոսկեզօծ ՀՆՉԱԿ:

Մ. ՏԱՐԱՏԵԱՆ

Օ Ր Օ Ր

Արի՛, իմ ստիակ, թող պարտեղ մերին,
Տաղերով քուն բեր աղին աչերին.
Բայց նա լալիս է, դու, սոխակ, մի՛ դայ
Իմ որդին չուզէ տիրացաւ դառնալ:

Եկ, արեղաձագ, թո՛ղ արտ ու արտ,
Օրօրէ արդիւ, քնի է կարօտ.
Բայց նա լալիս է, դու, ձագուկ, մի՛ դայ
Իմ որդին չուզէ արեղայ դառնալ:

Թող դու տատրակիկ, քու ձագն ու բունը,
Վուշլույսով արդիւ բեր անուշ բունը.
Բայց նա լալիս է, տատրակիկ մի՛ դայ,
Իմ որդին չուզէ արգասոր դառնալ:

Կաշաղակ ճարպիկ, գող, արծաթասէր,
Շահի գրուցով որդուս բունը բեր.
Բայց նա լալիս է, կաշաղակ մի՛ դայ,
Իմ որդին չուզէ սովաքար դառնալ:

Թող սրսրդ, արի, քաջասիրտ բողբ,
Քու երգը դուցէ իմ որդիս կ'ուզէ,
Բազէն որ եկաւ, որդին լսեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով յնկեցաւ:

ԳԱՄՍՈՒՐԱԹԻՊԱ

Խ Ա Ն Ո Ի Մ Ե Ի Ա Ջ Ա Ն

Բերդիցը դուրս ելայ Ալադեազ տեսայ,
Խանութ, եւա ջան.

Աբարանը աչքերիս դուման ա դառել.
Դուն կեցիր բարով, ես կերթամ լալով,
Լալով ողբալով. քեօջ ու բարխանով,
Սարեր ման գալով:

Ոչխարն էստին կ'արածայ, էնդին գառները,
Խանութ եւա ջան,
Կանչըցել ա ծաղիկները, ծառերը,
Դուն կեցիր բարով եւլն.

Արի երթանք քու ման գալած արտերը,
Քեզի տեսայ, թաղացաւ իմ դարդերը:
Դու կեցիր բարով եւլն.

Ջեռ ու ոտս կապին՝ բերդը գրեցին,
Չուխտ շարվար լալով տունը բերեցին.
Չքեր, գարնան օրեր դուք ուր էք կորեր:

Էս Ալէքն եմ չամուկցի մէկ ջիւան,
Տււթազ եղայ ըստուց ջուրի Երեւան:

Դուն կեցիր բարով, ես կ'երթամ լալով,
Լալով ողբալով, քեօջ ու բարխանով.
Սարեր ման գալով:

Ա Ր Շ Ա Ի Ա Ն Ք

Դատարանի դաշտում դատը վերջացաւ,
Մեր հայ մանկանց սրտեր յոյսով լեցեցաւ.
Մեր հայկական մի խումբ Կոստէն անցաւ,
Արշաւենք, սիրելիս, դէպի Վան,
Արշաւենք, հայ տղերք, դէպի Հայաստան:

Հայդուկների ճամբան Դաւթէզ, Յաւթւ
Կանչեցէք հայ տղերք պատրաստուած թու
Մէջքերնին պատրօնտաշ, ձեռներ հրացան
Արշաւենք, սիրելիս, դէպի սիրուն Վան,
Արշաւենք, հայ տղերք, դէպի Հայաստան:

Եկէք դուք, հայ տղերք, վառուած սր
Ճաժբորդել սկսինք քաջ ընկերներով.
Հալածենք վատ թուրքին փայլուն զէնքը
Արշաւենք, սիրելիս, դէպի սիրուն Վան,
Արշաւենք, սիրելիս, դէպի Հայաստան:

Կանչեցէք, հայ տղերք, յոյսով հաւաք
Ուղղենք մեր մաղթանքներ սուրբ սրտէ
Մեզի օգնական է Աստուած պիտական.
Արշաւենք, սիրելիս, դէպի սիրուն Վան
Արշաւենք, հայ տղերք, դէպի Հայաստան:

Մ Ո Ւ Շ

Թո՛ղ պղպուլ չերգէ Մշոյ դաշտերում,
Թո՛ղ երգ չհնչէ Սասնոյ լեռներում:
Թո՛ղ ժպիտ չըզայ հայերուս գէմքին,
Թո՛ղ թախիժ տիրէ հայերուս սրտին:

Հայի ձեռքեր արիւնով ներկուած,
Հայոց սրտեր վշտով է պատուած:
Այլ ինչո՞ւ ծաղիկ քաղցեաճոտ չուշտն,
Հայոց եղեմի դաշտում տննուան:

Քանի՛ հայ աղջիկ չէ դարդարելու,
Ծաղիկով իր կուրծք չքեղ պննելու:
Թո՛ղ երգ չհնչէ Մշոյ դաշտերում,
Թո՛ղ պղպուլ չերգէ Սասնոյ լեռներում:

Շ Ա Հ Ա Ձ Ի Ձ Ե Ա Ն Ի Ե Ր Ա Ձ

Ես լքեցի մի անուշ ձայն
Իմ ծերացած մօր մօտ էր:
Փայլեց նրչոյլ ուրախութիւն,
Ա՛խ ամիսս որ երազ էր:

Կարկաճանոս ազդիւր այն տեղ,
Թաւայում էր մարգարիտ,
Նա յըտաւէ էր որպէս բիւրեղ,
Ա՛խ ամիսս որ երազ էր:

Եւ մեղեդին արխուր մայրենին,
Յիչեց մանկութեանս օրեր,

Մօրըս համբոյր հս ըզգացի,
Ա՛խ, ամիսս որ երազ էր:

Կուրծքին սեղմեց կարօտապին,
Աչերը սրբեց, շատ թաց էր:
Բայց արտասուք զընում էին,
Ա՛խ, այդ ինչո՞ւ երազ էր:

Ե Ր Գ Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Յ

Լսեց—Ամպերը եկան ծածկեցին:
Երկինքն ու լուսին աչքէս խկեցին:
Մնացի մենակ հոգիս վրդոված,
Չեռներս ծոցիդ, գլուխս քարչ տքած:

Եւ այնուհետեւ ամեն իրիկուն,
Մտում եմ լուսնի խաղաղ ծաղկուն,
Նրա տխրամած դէմքն նայելիս,
Յիշում եմ թշառ վիճակը ազգիս:

Ա՛խ ցօլա՛, փայլէ տխրալէ՛մ լուսին,
Դուցէ քու փայլից փայլ տառ եւ հային:

Պատմէ շատերուն Վարդանի մահը
Կամ ինչպէս կորու հայ ազգի գահը,
Կամ ինչ վեճ սիրով սիրում էր Վարդան:
Մայրենի հողը՝ աշխարհն Հայաստան:

Բամառ-Բարխուս

Ի Ձ Է Ն Հ Ա Յ Ե Ր

Ի դէն՝ հայեր, ի սուր եւ ի հրացան,
Տաճկահայաստանէն կոչում է մի ձայն.
Լեռնից լեռ թնդում է անհղ հրաման,
Թռէք. հայեր, թռէք՝ դէպի Հայաստան:

Արեւելք, արեւմուտք, հարաւ ու հիւսիս,
Դղրդաց թնդաց քաղցր աւետիս.
Հայկայ քաջ զաւակաց առոյգ կրծքերից
Ազատութիւն հնչեց, առէն կողմերից:

Խումբ խումբ հայեր դէպի Տաճկահայաստան
— Փրկութեան աւետիս առած ի բերան —
Դիմում են ցնցութեամբ իբրեւ հարսանիք,
Ուխտած սուրբ արիւնով փրկել հայրենիք:

Տաճկահայաստանը ոտքի է կանգնում
Արիւնքաւոր վրէժ, վրէժ է գոչում.
Արիւնով ներկւում են բոլոր դաշտերը,
Լոկ արիւն են հոսում բոլոր գետերը:

Թշնամին զարհուրած փախուտ է դիմում,
Անթիւ աւար ու դանձ հայերին թողնում
Յաղթութիւն, յաղթութիւն գոչենք միաձայն
Թշնամին յաղթւած է. կեցցէ՛ Հայաստան:

Ս Ի Փ Ա Ն Ա Յ — Ս Ա Ր Ե Ր

Լօ՛ւ. Լօ՛ւ. Լօ՛ւ, Սիւփանայ սէգ սարի վրայ,
Կարիճներ ըշտապելով դալիս են միանում:

Այն տեղ անյաղթ որդիք անյաղթ հսկայ լեռան
Ձէնք ու գրահի են ընթանում:

Ի՞նչու վառւում են զինուորւմ,
Սանձակո՞ծ ձի հեծնում անհամբեր
Արիւնը նոցա բորբոք սրտի մէջ եռում.
Փայլում, անցնում անհամբեր:

Քանց Սիւփանա՝ պինդ քամին
Սըլանում է դէպի ցած, դաշտի մէջ է թշնամին
Նա վառւում նորանց վրէժ աւանդաց
Ահեղ կուր մէջ վառ թշնամին:

Հատու սուսեր է հանել, ցեղապետին սպանել
Նա վառւում է քաջերին.
Բոլոր ցեղն այժմ ոտքի է կանգնած
Թշնամու ընդդէմ մահու մարտի է կանչում:

Արեան մեծ վրէժ է թշնամուց պահանջում
Ու թշնամին պարուած թողնում փախչում սա-
րէ սար.
Յետ է ձրգում մեծ աւար.

Սրիւն թափեցին. արիւնի փոխան.
Արիւն խմեց ծառաւի սուսեր.
Նորան յագեցած զրրեցին պատեան
Ելնում են հիմա սէգ Սիւփանն ի վեր:

Սէգ Սիւփանա՝ կանաչ գլխին,
Յաղթող ցեղն անում է մեծ խնդում.
Եւ ամպերի բարձրութեան միջից,
Հսկայ Սիւփանն է երեւում:

էլ չգայ մեզ մօտ թշնամին,
Սուր տեսաւ մեր պողոտային:

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆ ԱՌ ԾԻՇԵՈՒՆԱԿ

Ո՛վ ծիծեռնակ, վարանած թռչնիկ,
Ինչ տխրագին ձայնիւ
Կ'եղանակես մօտ իմ բանտիս,
Միթէ վարուժանդ սիրուն
Հոս միայնակ թողուց քեզ,
Եւ դուն անմխիթար կը հեծեծես.
Ո՛հ, լաց ուրեմն ինձի պէս:

Բայց երանի քեզ, բիւր երանի,
Կրնաս թռչիլ թեթեւ
Թեւոցդ իծայր ընդ սար եւ ձոր.
Իսկ հոս՝ արեւուն նեղոյլն աղօտ
Մութ բանտիս է անթափանց.
Եւ ոչ մեզմ հովիկ ո՛ր ալ կը փչէ:

Գէթ դուն զնա՝ զանեղ սիրելիդ.
Սրտցիր արագ, սակայն
Դարձիր նորէն մօտ չւառիս,
Եւ հոս հաճեցէ այս իրիկուն
Լեր դու վկայ տխուր մահւանս.
Եւ իմ չիրմիս վրայ ճըւճըւալով
Գէթ դու յիշէ զիս անմոռաց:

ՎԱՆԻ ԿՈՏՈՐԱԾԻ

Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր
Երկինքը լի աստղերով.
Եւ լուսինը մեզմ փայլում էր,
Կաթնաման իր լուսով:

Նա նայում էր լսիկ մեջիկ
Իրբեւ մի կոյս դէպի Վան.
Նրա աչքին երեւում էր
Բիւր ցաւալի տնտարան.

Նա տեսնում էր անթիւ քիւրտեր
Բռնած սուր, թուր. հրացան,
Կառարում են, կողոպտում են,
Աւերում են անտէր Վան:

Եւ կտրծես թէ վեր երկնքից
Խօսում էր այդ լուռ վկան.
«Վրայ հասի՛ր, հայ ազգասէր,
Ձեռքից կ'երթայ Հայաստան»

Ս. Սախաբեկ

ՕՐՐՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Քրնէ՛, քրնէ՛, իմ հայրենիք,
Իմ կաթոգին Հայաստան.
Ես քեզ օ՛ր օ՛ր կ'առնեմ մեղմիկ,
Որ չըզօրթիս անգու ան:

Քանի՞ դարեր այդ խոր քունը,
Բեզ կաշկանդել, կապել է.
Բընի մերսունք, անես, Մորփէն.
Լոկ քու վրայ թափել է:

Եւ ի՞նչ զարմանք, ազդ որ աղինք,
Միշտ լաւակա՛մ քեզ համար.
Քունըդ վրդովել չուզելով՝
Օրօրդ եմ անդադար:

Բեզ... թուր ձեռք բռնած,
Մարդ չի թողնում քեզի մօտ.
Թէ մօտ եկան՝ դարձեալ չէ՛ փոյթ,
Ունի շատ սուտք, շատ վատօղ:

Որ աչքերդ չի խտաղին,
Վառ շողերը արեգին.
Անթափանցիկ ու մեծ տապար,
Ունի բռնած իր ձեռքին:

Կամ թէ՛ անուշ քընիկ խոփան,
Զլինեն նաեւ քու որդիք.
Ըսպտաղէն պահապաններ,
Անոնց վրայ կան հերիք:

Թէ ճիշ բառնամ այն ժամանակ,
...
Այդ պատճառաւ հենց քու որդիք.
Եւ երկչոտ են, եւ զգաստ:

Այդ՝ դու ննջէ՛ ծանր քընով,
Ու մի՛ զարթիր շատ դարեր.

Պարտքն աշխարհի քու տեղ ես,
Կատարել ես շատ բաներ:

Ունիս քաջեր (թէեւ մեռած),
Ունիս գրքեր անհամար.
Սխալի գործք քու զաւակաց,
Կ'անցնին, կ'երթան դարէ շար:

Աստածախօս քու լեզուն է,
Ծոյղդ զըրախտ երկրաւոր.
Նոցա սիրունդք են քու որդիք,
Դէ՛հ. Հայաստան իմ, օ՛ր, օ՛ր:

Երբեմն դու խիտտ լաւ կ'անես,
(Այս քեզ խրատ իմ բարի.
Հաւատացի՛ր, սրտով բաղձամ,
Որ այդ ճշդիւ կատարի),

Թէ սեփական զաւակներդ,
Տաս խրատներ մայրական.
Որ կործանած իրենց՝ զանք,
Վերականգնել չի ջանան:

Շուտ շուտ խրկէ քարոզիչներ.
Սեւաղբլուի մրքաւոր,
Որ յորդորեն ապրիլ նոցա,
Թէեւ ստրուկ, բայց անդորր:

Խաղաղասէր կեանք քարոզեն,
Մեծ մեծ յոյսեր երկնային.
Ազնիւ զգացմանց ցընարք ասեն,
Անօգտաւէտ բընաւին:

Ձի կռակունան վախճան կենաց
Կայր են եկել կայր երթան.
Կրօնքն էլ ինչպէս կարգ էր մեկնեն,
Անտիք այնպէս կռակունան:

Մաքուր կրօնն է, առեն պառ,
Ժամուց օտլը, ճօխ ազրիլը.
Կուշտ ուտելը յարգոյ կարց.
Այո է վախճան մեր կենաց:

Դիւրանաւան մեր հայերը,
Բարի խրատը լրտելով
Ձեն վրդովիլ, ու քեզ կուտան,
Լաւ կըշտանաւ խոր քընով:

Դէ՛հ, ի՞՞նչ պառաւ մայր Հայաստան,
Քընէ՛ առաւել ու ճնդորր.
Սյապէս յաւէրս քեզ կը կարդան,
Ազգ ու ազինք օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր:

Քաւառ-Քաքիպա

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ժայռ
Թնդացնում ես երկինք-գետինք տենչաւառ.
Սուրբ անունդ պիտի յիշւի դարէդար,
Հսկայ լիւրինք քեզ ապաստան Անդրանիկ,

Քիւրդ ու աաճիկ երբ լսեն քու անունը,
Օձերի պէս պիտի սողան իրենց բունը.

Նրակներիդ ազնիւ քաջիւրիւնը
Ձը ցամաքէ մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ:

Հայոց կուտանք, թափնեայ պաակ թող հիւսն,
Քնքոյձ ձեռամբ քո ճակատը պսակեն.
Գոհարներով անլախ կարծքդ դարդարեն,
Կեցցես յաւէտ դու անասան Անդրանիկ,

Հայաստանի սոխակները քեզ համար,
Թող դայլայլեն գիշեր-ցերեկ անդադար.
Անլալթ մնաս դու քաջ կուռ սիրահար,
Հայրենիքի տէր ու պաշտպան Անդրանիկ:

Ե Ր Գ

Հերիք որգեակ ասքան տարուան տառապանք,
Հերիք դաժան անդուլթ թիւրքին ոտն ինկանք,
Քանի խոնարհ գլուխ դրինք գայլերին,
Սյնքան ծանր բեռներ դրին մեր վզին:

Հերիք ելնենք ցոյց տանք թէ մենք համազատ
Հայ քաջերի արիւնից, ենք եւ ազատ,
Թէեւ չունինք ո՛չ սուր, ո՛չ թուր, ո՛չ նիզալ
Մեր բաներն ալ կանեն նրանց չան տատակ:

Ինչո՞վ են նրանք մեզ տիրելու արժանի,
Նրանք ժարդ չեն այլ դաղաններ վայրենի,
Մերն է ձիւքը մերն է ուսում ու հոնճար,
Մերն է հողը, մենք ենք նորա տէրն արդար:
Հերիք ելնենք ցոյց տանք եւն.

Նրա՞նց են մեր կոյս աղջիկներ, հարսնուհներ,
 Նրա՞նց են մեր ճակտի քրտանց արդիւնքը,
 Նրանց սուրբին կարծես ջճայրն է մեր հողին,
 Նրանց գամուռը մեզնէ չատ է թանկագին:
 Հերիք, ելնենք ցոյց տանք, եւն:

Մենք եղբայրներ ունինք հեռու տեղերում,
 Նոքա մեր վրայ լոկ արցունք են թափում,
 Չեն խնայել թե՛ ու թիկունք կը հակնին,
 Եւտով կուգան կը միանան Սուրբ Գործին:

ՍՈՒԳ ՄՕՐՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Իմ սիրելի զաւակունքըս
 Կը թափառին օտար աշխարհ
 Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փրնորուեմ,
 Կը ծառայեն այլոց խոնարհ:

Եկայնք, որդեակք իմ,
 Չեր մօրն ալցելու թեան:

Դարեր անցաւ լուր մը չառի,
 Իմ քովերս մեռան կորան,
 Կուլամ արիւնքս կը սառի...
 Մէկը չունիմ տայ ինձ դարման:

Եկայք որդեակք իմ, եւն:

Արիւնս ցամքած, սիրտըս մաշած,
 Դէմքս է տխուր մինչ յաւիտեան:

Ես կարօտոյն իմ որդեկաց,
 Պիտի իջնեմ սեւ գերեզման:

Եկայք որդեակք իմ, եւն:

Եւ զու հովիւ թափառական,
 Կ'երգես անխուր ի մէջ հովտաց,
 Ե'կ արտասուենք թանկ կորստեան,
 Տըխուր մահուան միւր որդեկաց

Եեա՛յք որդեակք իմ, եւն:

Իսկ զու կըտունի իմ հա ընենաց
 Գնա հեռու աչքէս ի բաց...
 Յեռին ուղծոյնս առ՛ւր զաւակացս,
 Զի կեանքիս մէջ չոյս է մեռած:

Եկա՛յք որդեակք իմ, եւն:

Ա Ձ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ազաան Աստուած այն օրից
 Երբ հաճեցաւ չունչ փշիկ,
 Իմ հողանիւթ շինուածքին,
 Կենդանու թիւն պարգեւել,
 Ես անբառստու մի մամուկ
 Երկու ձեռքս պարզեցի,
 Եւ իմ անդօր թեւերով
 Ազատութիւն գրկեցի,

Մինչ գիշերը անհանգիստ

Օրօքոցում կապկապած,
 Լալիս էի անդատար,
 Մօրքո քունը խանդարած,
 Խնդրում էի նրանից՝
 Բազուկներըս արձակել,
 Ես այն օրվց ուխտեցի՝
 Ազատութիւնը սիրել:

Թոթով լեզուիս մինչ կապերն
 Արձակուեցան. քակուեցան.
 Մինչ ծնողքս իմ ծայնից,
 Խնդացին ու բերկրացան,
 Նախկին խօսքն որ ասացի,
 Չէր հայր կամ մայր կամ ալ ինչ,
 «Ազատութիւն» դուրս թռաւ
 Իմ մանկական բերանից:

«Ազատութիւն, ինձ կրկնեց,
 Ճակատադիրը վերեւից,
 Ազատութեան դու զինուոր
 Կամիս դրուիլ այս օրից,
 Ո՛հ փշտ է ճանապահդ,
 Բեզ շատ փորձանք կըսպասէ,
 Ազատութիւն սիծողին,
 Այս աշխարհը խիստ նեղ է»:

—Ազատութիւն. —զոչեցի—

Թող որոտայ իմ գրկիսն
 Փայլակ, կայծակ, հուր, երկաթ,
 Թող դառնէ թընամին.
 Ես մինչ ի մահ, կախազատ,

Մէջեւ անորդ մտաւ օրն,
 Պէտք գտաւ, դիւ կրկնեմ
 Անդադար՝ Ազատութիւն.

Մ. Նալբանդան

ԱՌ ԱՆՈՐԴԵ

Իբրեւ երազ կամ վաղախօյս մի ստուեր
 Կանցնին տաւրք, ամիսք, տարիք եւ դարեր,
 Մինչդեռ բացեր ականողիք քո ի լոյս,
 Ո՛րպիտի չք տրդեօք տուաւ քեզ սին յոյս

Թէ մահուանէ զերծ դու, անցորդ,
 Կենաց միայն ես բաժանորդ:

Ինչ են փառքեր, հաճոյք, վայելք նաեւ սէր,
 Թէ ոչ՝ տխուր մահուան փայլուն հընչակներ,
 Որք մինչ մատչին մեզմեղանօք զբզուիլ ձեզ,
 Յիշէ թէ կան անոնց տակ վիշաք աղեկէզ:

Քո կեանքն է վա՛հ, անցորդ,
 Մի խաղալիկ բաղդի ձախորդ.

Ցաւոց հովտիս մինչեւ ջնջին խակ փոշիք
 Կրեն մահուան մի անյեղլի գատակնիք,
 Չոր դըրդմեց անվըրէզ մատն Անեղին՝
 Առ ի խըրատ եւ տխար մարդ էակին:

Յուտո, խարխիս չիք քեզ անցորդ,
 Յաղթօզ կենաց քոց տայ յաղաւթ:

Ոչ յայտ, ոչ կար, ոչ մեծութիւն ճախապանծ

Կարեն փրկել ի մահուանէ ըզքո անձ.

Մինչ վշտաափով քընարք փըշրին ի հառաչ
Անգութ մահուան անխոս հարկին քնդ անաղ:

Ք'ւմ ապստաման կաս, հէզ անցորդ,

Ի՛ր այս աշխարհ սիրես յախորտ:

Ճշգարիտ եւ անանց կեանք է ինքն Յիսուս

Որ իւր խաչիւ կըտակեց մեզ անխաբ յոյս.

Թէ քո Փըրկչիդ հեանեցար օրինակին,

Բարի դործովք զարդարելով քո հագին,

Յուշ քեզ ... չես մի անշուք անցորդ,

Անմահ կեանաց գու ժառանգորդ:

Տ Մանավեան

Ա. Ա. Չ. Ա. Դ. Ռ. Ի. Թ. Ի. Ի.

Թէ իմ ալիւոր հերքես սեւնային
Ոյժըս ինձ յետ գար, կարիճ դառնայի
Նըժոյգ ձի հեծած, պեխերո ոլորած,
Չիօքս թուր առած ես դաշտ կ'երթայի:
Ես դաշտ կերթայի՝ դաշտ Աւարայի.
Ողողուած, ցողած Հայոց արիւնով.
Ազգ. իմ սիրական, դու ողբ թորգոմեան,
Բու կորցրած թագը քեզ յետ կուտայի:

Կ'ասէի Հայոց օրիորդներին,
Մախեցէք հագի ձեր թանգ շորերը.
Թողէք պաճուճանք, դարդ մարգարիտներ,

Ժանգոտած ու փութ են մեր թրերը.
Տաւք բեհեզեայ, մեղ ձեր չապիկը,
Որ մենք փաթաթենք մեր մարմնու վէրքը
Վիրակապ հիւսէք դուք ձեր մազերից,
Էսպէս յայտնեցէք դուք մեղ ձեր սէրը:

Թէ ես լինէի հարուստ, մեծատուն,
Սընտուկներս լի ոսկով, արծաթով,
Շատերու նըման ես չէի լինելու
Երբէք ազգասէր ունայն խօսքերով,
Շամբանեա, դինաւ, փոռք ու պատուի տեղ,
Կ'առնէի առաւ զնգով ու յաջօղ,
Արձակ համարձակ կ'երթայի հանդէպ,
Հայատեաց ազգաց անթիւ զօրքերով:

Թէ ես լինէի մի երկրի իշխան,
Կ'ուտայի զօրքիս սաստիկ հրաման,
Շուտագայլ երթալ դէպ 'ի Հայաստան,
Սըղձուկ հայ ազգին լինել օգնական,
Ելլոյ՛. Ասիա արեան գետերը
Կը վազցնէի հեղեղի նըման.
Մինչեւ սը թաղ. զան ու ազատ կրօն,
Ինձնից չըստանար թշուառ Հայաստան:

Բայց եթէ մի օր, մի ժամ, մի բույժ
Առտուած լինէի մեր հողագրողին.
Ի՞նչ սուր սըլաքներ պիտի չող տայի
Մեր արիւնարբու թըշնամեաց գընդին,
Նենդ թուրք, քուրդ մոլի, պարսիկ ոխերիմ
Դարաւոր ոտիս դու յոյն կրօնամոլ,

Դիտացէք որ իմ երկապի որդի
Անճառ չէր պըրծնիլ ալ մի մեր արգին:

Գաւառ Բարիպա

ՀԱՅԵՐՈՒՍ ԹՈՒՐԿԸ

Դուն խրլօք, հալուով վաճառական ես,
Միւլք, փող ու ապրանք, կասեն շատ ունեւ
Բայց թէ փողէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ փողիդ ալ վրայն:

Գաջ Ե՛ս՝ լսել եմ, ինքնըդ մեծաւոր,
Անսուն յաղթողի ունիս փառաւոր,
Բայց թէ թըրէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ թըրիդ ալ վրան:

Ի վերուստ քանքար քեզի արուած է,
Հեղինակ անունդ աշխարհ փրոռած է,
Բայց թէ գըրչէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ գըրչիդ ալ վրան:

Հեռատեո մըտքով դուն դարթարեցոր,
Հըզօր իշխանի սիրելին դարձար,
Բայց թէ մըտքէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ մըտքիդ ալ վրան:

Բանուկ ու նարտար դուն ունիս մեռքեր,
Շատ կը յօրինես թանկագին բաներ,
Բայց թէ մեռքէդ չա՛հ չունի Հայաստան,

Թըքել ենք քու ալ մեռքիդ ալ վրան:

Երկինք չնարեցին քեզ լեղու նարտար,
Բարոզի սաացար հրոչակ ու հանճար,
Բայց թէ լեզուէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ լեզուիդ ալ վրան:

Մեծ ուսում առիք, եղար գիտնական,
Նովեստըդ լըցուած է մարդոց բերան,
Թէ ուսումէդ չա՛հ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ ուսումիդ ալ վրան:

Գաւառ Բարիպա

ԱՂԶԿԱՅ ԵՐԳԸ

«Մեր Հայրենիք թշուառ անտէր
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ
Իւր որդիքը արդ կանչում է
Հոնել իր վրէժ, քէն ու ոխ:

«Մեր Հայրենիք լողթաներով
Այսքան տարի կապկապած,
Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով
Գիտի լինի ազատված:

«Ահա, եղբայր, քեզ մի գրօշ
Որ իմ մեքով գործեցի,
Դիչերները ես քու լեզայ,
Արտաքուքով լուացի:

«Նայիր նորան, երեք զունով
Նուիրական մեր նշան
Ժող փաղփողի թըշնամոյն դէմ,
Թող կործանվի սէգ հըսկան»

«Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ մեռնի
Բայց երարի՛, որ իր Ազգի
Ազատութեան կը զոհվի»

(Մ Նալպանդեան)

20Ն ԱՌԻՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Հայրիկ հայրիկ քո հայրենիք
Վասպուրական մեր աշխարհ
Վարդի փոխան քեզ փռչ բերաւ,
Ցաւերդ արաւ բիւր հազար»

Գարուն եկաւ սոխակներով
Վարդի թփեր որոնեց,
Իսպառ փըշից մաքառ գտաւ,
Հալահառաչ ձայն հանեց»

Հայրիկն ասաց իմ Հայրենեաց
Փռչն է անուշ քան ըզլարդ
Ես այդ փչոց մէջէն դարձեալ
Կը որոնեմ սիրուն վարդ»

Այն տայրասուր փչերն ամեն

Փռնջ կապեցէք շար ի շար,
Թողէք գըլխիս հիւսեմ պսակ
Որում ճակատս է յօծար»

Որքան ստոր դաւեր լարեն
Սեւակոինչ ագռաւներ,
Չէ կարելի արծիւն իր բարձր
Թոիցն յերկիր վար բերել»

Ե Ր Գ

Ահա ելաւ լուսին տրծաթ
Մռթ ամպերու ստուերէն,
Ահա նաւահն ալ գեղազարդ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն»

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ
Ու գէպ ինձ բեր բիւր բիւր ալիք»

Նաւակին մէջ իմ գեղունին
Փռուած անփոյթ լուսնի տակ,
Կը ձայնակցի իր կիթառին
Հնչուն ձայնով մը յստակ»

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու գէպ ինձ բեր բեր անուշիկ»

Չայնով կերպէ ոէր ու գողանք»
Համակ յուզում աւ տարտուռ,
Մ'լ թո՛ղ աղջիկ երգն ու նուագ
Բաց աչքերքդ ինձ գարձուր»

Անուշ հովիտ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր ուրն անուշիկ:

ԳԱՐ ԼԱՆԱՍՏՆԱՅ

Աշխոյժ նաւաստին
Անվեհեր ճակատ
Ընդդէմ փոթորկին
Նրդէ անփոյթ զուարթ,
Լարիթ թիւմլէրէլլէ հա', հա', հա':

Կոհակք փըրփըրադէզ
Չեն սոսկում վախ մեզ,
Հողմունք սաստկահար՝
Գըրգռեն մեզ ի պար,
Լարիթ թիւմլէրէլլէ հա', հա', հա':

Ո'ն, խըմենք զուարթ,
Գիշին մինչ յատակ,
Օ'ն, գրկենք զիրար,
Պարենք անդադար:
Լարիթ թիւմլէրէլլէ հա', հա', հա':

Լըռեցէ՛ք, զիտեցէ՛ք,
Մինչդեռ մենք հոս եկած ենք,
Ահա ծիրն՝ իւր ոտքերն
Հոս հոն չուտ տանի փոյթ:
Լարիթ թիւմլէրէլլէ հա', հա', հա':

Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ, պիտ' իյնայ,

Օ'ն, բռնենք՝ մեզք է մեզք,
Հա', հա', հա', կը խընդայ,
Հոս եկէ՛ք, ամենքս ալ ծափ գարնենք:

Ջանգակն ուժգնապիկ՝
Կոչէ զմեզ ի կարգ,
Վերջ տանք խնդութեան,
Քաշենք մեր պտրտն,
Լարիթ թիւմլէրէլլէ հա', հա', հա':

Ե Ր Ե

Երբոր ազգին գահը վերցաւ
Երբոր ազգին թագը կորու
Յայնժամ մօլի վտտ կղերներ,
Բարձրացուցին իւրեանց գահեր:

Լաւ է կրօնի չչ հաւատալ,
Քան թէ անոր գերի ըլլալ:
Լաւ է որ մարդ չապրի,
Քան թէ ապրի այլոց գերի:

Փամփուշտ, կայծահան, վառօդ, զնդակ
Առաա լեցուր քոյին տուպրակ,
Պատերազմի դաշտին մէջ՝ դուն,
Ընտրէ մեռնիլ քան թէ քո տուն:

Շ Ո Ւ Շ Ա Ն Ի Կ

Է՞ր հեռանաս քո մայրենի աշխարհից,
Կարօտ թողուս սերտ բարեկամ քեզանից,
Մեր ամենուս գո՛ւ մայր. էի՛ր զըթառառ,
Արդ հեռանաս՝ մեզ մուծ պատէ անփօրատ:

Քո սո՛րբ ձեռք մեր վերքերի շատ անդամ,
Լուանայի՛ր դեզ դընէի՛ր ամեն ժամ,
Քո մազերից ոլորէի՛ր վերակապ,
Քո բոլոր կեանք ազգի՛դ համար էր անկապ,

Ուր որ երթաս, ուր որ լինի՛ր տիրուհի,
Մեր սիրտն, հոգին քեզ հետ տանիս մաքրուհի
Գնաս բարեաւ, մեր յոյս, հաւատ քեզ ընկեր
Այն ու խաչը քեզ պահապան օր գիշեր:

Այդ հայոց զօրքն իրեն մօրից օրբանայ,
Վրաց ազգը քու խնամօք պերճանայ,
Հայաստանը զրկւի իր սուրբ չո՛ւշանից
Վրաստանը բուրէ հոտով քաղցրալից:

Աղգդ ու հաւատդ պիտի պահպանէ մէջ վրաց
Հայ անունը՛դ միշտ պահէ անմառաց.
Լոյս հաւատիդ հաստատ կացիր յաւիտեան՝
Լոյս հաւատդ քեզ միշտ պահէ անսասան:

Յ. Կարինեան

ՀԱՅՈՑ ԱՂՋԻԿՆԵՐ

Հայոց աղջիկներ ձեր հոգուն մատաղ,
Երբ միտօ էք գալիս ասում եմ միշտ ա՛խ,
Հալվում եմ, հալվում օտարութեան մէջ,
Ա՛խ, սիրտըս խորվում, ցաւիս չիկայ վերջ:

Երբ կարմիր գինին բաժակու՛մ ածած,
Սեղանիս վրայ առաջ է դրած,
Սչըքս ահամայ վրա՛ս եմ ձրգում
Ձեր սիրուն պառկերն եմ մէջը տեսնո՛ւմ:

Տեսումեմ եւ, ա՛խ, միտքս է մոլորվում,
Դառն արտասուքով աչքըս պղղոտրվում,
Կարծումեմ ըլլոր աշխարհը մըթնեց,
Արեւն էլ խաւրեց. էնտուր որ տըխրեց:

Հայոց աղջիկներ ձեր հոգուն մեռնիմ.
Ձեր սիրուն աչքերն էլ ե՞րբ կը տեսնիմ.
Էն սեւ սեւ աչքերն սեւ սեւքով պատած.
Կարծես երկնային զաւամով քաշած:

Էն սեւ սեւ աչքերն որ շատին սպանեց,
Բայց էլի շատին դժոխքից հանեց,
Ես էլ կենդանի տեղովս եմ միտած
Ստանց կրակի էրուած խորոված:

Էլ ե՞րբ կը տեսնեմ ես ձեզ ման գալիս,
Բազ ու ըաղչալում սէյրանանելիս,
Ի՞նչ տեղ ամօթից վարդն էլ է դեղնում,
Երբ որ ձեր կարմիր թըշերը տեսնում:

ՔԱՅԼԵՐԻ ՍԱՄՆՈՅ

Սասուն ելաւ ապրտամբեց
Աշխարհի մէջ հանեց թունդ,
Անրիկա եւրոպ ցնցեց,
Քաջաց բանակ գունդագունդ:

Հայոց որոնք թրթաացին,
Հայու ձայնը որոտաց,
Կարիճք յառաջ շուտ խաղացին,
Ազատութիւնը խնդաց:

Ա՛խ Սասունցիք, քաջ Սասունցիք,
Ձեր արիւնին մենք զուրպան,
Միութեան սուրբ սերմեր ծլին,
Ազատութեան մենք զուրբան:

Թուրքը լս'ց եւ կատաղեց,
Ջորքեր հանեց քիւրաւոր,
Յիսուն հազար քիւրդեր կանչեց,
Արիւնարբու զօրաւոր:

Եւ Սասունը սլաշարեցին,
Այն վայրենի գնդերը,
Թնդանօթներ որոտացին,
Քար քանդ ըրին զիւղերը:

Ա՛խ Սասունցիք քաջ Սասունցիք,
Ձեր արիւնին մենք զուրպան,
Ա՛խ սուրբ հողիդ անմահ որդիք,
Դիակներնուդ մենք զուրպան:

Մօր արգանդը թուրքը պատռեց
Գլուխն անցուց նիզակին
Մինչ վերջին շունչ Սասուն կռուեց
Ազատութեան կարօտով:

Ա՛խ թուրք ու քիւրտ ընդաւորներ,
Նշուք ըլլայ ձեր գլխուն,
Միշտ կտրիճ են Սասունցիներ,
Նշուք Ձէքի քո անուն:

Պերձ Մոշլ

ՀԱՅ ԱՊՐԻՆՔ

Հայ ապրինք, եղբարք մարդկութեան մէջը
Հայ կնքեր է մեզ պատմութեան էջը,
Հայ անուամբ դմեզ կոչուենք երկինք
Եղբարք Հայ ապրինք:

Հայ ապրինք, — մեր հայրո է այն Գիւլգապուն
Որ զազատութիւն ստիկեցուց մարդուն,
Ու մեզ վե՛հ անուն մը տուաւ բաժինք
Եղբարք Հայ ապրինք:

Մեր աշխարհն է սուրբ, մեր հողուն վրան,
Աստուած է քաղեր օրհնելով զԱզամ,
Մեր լեզուն ստեղծեր ու խօսեր նախ ինք
Եղբարք Հայ ապրինք:

Հայն ու մարդկութիւն նոյն ունին օրրան,

Եղբարք Հայ ապրինք:

Այո՛, իմալին կիանք՝ կեանք է վառալից,
Այո՛, Հայուն ետունք՝ կրանք է ցաւալից,
Բայց իմալն յաղթութեան ունի վեհ կնիք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Ո՛հ, ճակատագիր մեր չէ միշտ տրիսուր՝
Ըզթշուառութեան սուտել հացն ու ջուր
Նոր երջանկութեան ապագա՛լ մ ունինք
Եղբարք Հայ ապրինք:

Հայ ապրինք, որ մեր որդիք ալ եղբարք,
Կարենան պարծիլ սր զմեզ ունին հարք:
Չըլլանք հայ անուան չըլլանք նախատինք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Խորեկն Եպիսկոպոս Նար—Պէյ

Ծ Ր Գ

Թէ թեւ ունէի ո՛հ կը թռչէի
Ազատ Մասնոց տարերն ի վեր,
Ես ուժգին ես ուժգին:
Անկէ ձեզ Հայի կարդայի հրաւէր,
Անկէ ձեզ Հայի կարդայի հրաւէր,
Թ՛եկէք Հայեր ըլլանք մէկ սիրտ մէկ մարմին,
Սիրենք ընկեր զընկեր սիրմբ կաթոգին:

Թէ դեռ յիմ արիւն չ'խառնուէր թոյն,

Երկիր փրկութեան է մերս Հայաստան,
Կրօնից նախկին սեղան է Մասիք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Հայուն պերճ անուն՝ ոչ միայն յերկիր՝
Այլ եւ եթերց մէջ շողայ լուսալիր:
Քաջ Հայկին աստեղը անմահ են յերկինք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Հայ ապրինք. — ո՞ր ազդ կայ Հայուն նըման,
Որ ունենայ հին պարծանքներ այսքա՛ն,
Ո՞ր ազդ Հայուն պէս չքեղ հայրենիք,
Եղբարք Հայ ապրինք:

Ըսէ՛ք, ո՞ր ազդին՝ չորս առաքեալներ
Երկնից թաղաւորն է գեոպան զըրկեր:
Ո՞ր թաղաւորին հետ թըղթակցեր ինք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Ո՞վ կըրնայ համրել սըրբոց մեր զանուանք:
Մեր պատմութիւնն նախատկաց ցանկ:
Մեր եկեղեցին յերկրի է երկինք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Քրիստոսի ունինք անդամնիկ օրհնենք,
Հաւատոց եղանք միշտ ախոյեան մենք
Հայը զոքմայեց զերկիր եւ զերկինք:
Եղբարք Հայ ապրինք:

Մեր ազդ Կոտեւոյ է ճիշտ Յնաւաթի,
Որ խաչն այսչափ դուր տուած է յուսի:
Ո՛հ, չը խոնարհիր չըլլա՛ր դաւալիք:

Դեռ ի՞նչ երակաց մէջ սփռոյծ
 Խաղաղին խաղային,
 Ո՛հ քանի հպարտ կանչէի աղատ. (կրկնէ)
 Թեկէք Հայեր ըլլանք մէկ սիրտ մէկ մարմին,
 Սիրեմք ընկեր զընկեր սիրեմք կաթողին:

Թէ կեանք ունէի ո՛հ կը լարէի,
 Թեւ քընարի բաղդին Հայոց
 Անկենդան, անկենդան,
 Որ նա ձեզ խօսէր ձեզ պահպան շայն
 (կրկնէ)

Թեկէք Հայեր ըլլանք մէկ սիրտ մէկ մարմին,
 Սիրեմք ընկեր զընկեր սիրեմք կաթողին:

Թէ սէր ըլլայի կամ անմահ հոգի
 Կը կապէի Հայոց սրտերն
 Անմեկին, անմեկին
 Յայնժամ եւ նոքա մի որդիք Հայկաց (կրկնի)
 Կըլլան իմի անշուշտ մէկ սիրտ մէկ մարմին,
 Սիրեմք ընկեր զընկեր սիրեմք կաթողին:

Ս. Ֆէլիքսան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆ

Որն է աշխարհն Հայաստան
 Միթէ սա է Պարսկաստան
 Որի պատկերն է Սոթում եւ Գոմոր
 Ընտանի կեանքն է Բարէլիան խմոր
 Ձէ չէ չէ չէ, այդ չէ մեր աշխարհ
 Այլ է մեր աշխարհ այլ է

Որն է աշխարհ Հայաստան,
 Մի թէ սա է Ռուսաստան,
 Որ իւր բռնութեամբ գերել է աշխարհ
 Ազգին ճիգն ու ջանքն յաւիտեան կործան,
 • Ձէ չէ չէ եւն.

Որն է աշխարհ Հայաստան,
 Մի թէ սա է Տաճկաստան,
 Ուր իրաւունքից կանայք են զրկւած.
 Կանանոցի մէջ կենդանի թաղուած,
 Ձէ չէ, եւն.

Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան,
 Միթէ սա է Ֆրանսիաստան
 Որ իւր ճոխ զգեստութեամբ տիգել է աշխարհ,
 Լուսաւորութեամբ առաջինն է նա.
 Ձէ, չէ, եւն.

Ո՞րն է աշխարհն Հայաստան,
 Ահա սա է Հայաստան,
 Որ իւր քաջութեամբ հաւատն ու կրօն
 Պահպանել է մինչեւ ի ցայսօր.
 Հա՛հա՛ հա՛հա՛ ճիշտ է մեր աշխարհն
 Այդ է, մեր աշխարհն այդ է:

ՈՐ ՍՈՐԴԻՔ

Հապա քաջազունք, Հայոց զաւակունք,
 Առէ՛ք աղեղունք ի մահ եղազունք.

Անտառք ըսպասեն, կենդանիք սարսեն
 Ձինուցդ 'ի ձայնէն կենդանիք սարսեն,
 Շեշտակի նետեր թափեցէք քաջեր,
 Յէրէս անվնհեր:

Վազենք ուր վըտանդ՝ այս մեր ըզբօսանք,
 Որսոց արշաւանք՝ մարտից են կըրթանք,
 Երթանք գունդ 'ի գունդ՝ յաղեղ եւ մըկունդ,
 Յուսով սըրտաթունդ՝ յաղեղ եւ մըկունդ,
 Շամփրիմք զկենդանիս իբր ըզթշնամիս
 Ի մեր Հայրենիս:

Ձի օր մըն ալ նոյնպէս՝ մարտին 'ի հանդէս:
 Ձարնենք մահադգեաց զոսոխս հայրենեաց,
 Եւ յաղթանակաւ լըցեալ աւարաւ՝
 Դառնամք քաջարշու լըցեալ աւարաւ՝
 Եւ 'ի մեր դափնիք ծափ տան սիրելիք
 Պանծան Հայրենիք:

Խ Վ. Դալֆաեսն

ՄՈՒՇԵՆՂԻ ԵՐԻԸ

Խնուսից գլխով հայ զինուորները քաջ,
 Արեան դաշտից եկած եւ պարտաճանաչ,
 Հին-հին վրէժներ առնել է նոցա պահանջ,
 Քաջի պէս վազեցին թշնամու առաջ:

Մօտ թւով տասնուչորս եւ իրանք անվտիս,
 Ղեկավար՝ Տիգրանն էր, դործում էր անկախ
 Անմահ Մուշեղ հերոս, Շապուհ եւ Մելիք,
 Համազասպ, Մարտիրոս կանգնած էին դիրք:

Թաթօն ընտրեց Մօսոյ, Շապուհ եւ Մելիք,
 Անւանւեցան որանք խմբեր թռուցիկ:
 Խարփուխ թաղի դիրքերումը միշտ անքուն,
 Այրեցին, ջարդեցին անգութ Մօլի տուն:

Վրաստանի չքեղ Թիֆլիս քաղաքը,
 Ձէր ճանաչում կանխաւ իրա որդոցը,
 Երբ նրանք Մոզնու թաղում կանգնեցան,
 Այն ժամանակ հայերն ուրախացան:

Թէպէտ քաջ Մուշեղին նրանք զոհ տուին,
 Անգութ թշնամեացը չուտով յաղթեցին,
 Կլինի ազատութեան է գրաւական,
 Նրանք պատիւ բերին Հայ Դաշնակցութեան:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՁՈՒ

Ով մեծասղանչ գու լեզու
 Ով հեշտ քարբառ մայրական,
 Փափկաճընչիւն բառերուդ,
 Նըման արդեօք այլ տիգ կա՞ն.
 Դուն որ նախ ինձ հընչեցիր,
 Նախ սիրոյ ո՞հ հետչ խօսքեր,
 Այն նախ զքեզ թոթովելս՝
 Դեռ իմ մըտքէս չէ ելիր,

Իմ մայրենի քաղցր լեզու
Կեա՛ց անսասան, կեա՛ց յաւէտ,
Կեա՛ց միշտ լեզուդ հայկարժան,
Կեա՛ց ծաղկալից ծաղկաւէտ:

Ինչ դառն վիշտ է սրտիս
Նրբ օտար տեղ ու լեզու,
Բըռնի իրեն զիս քաշէ,
Սըրտէս արիւն կը հեղու:

Ոհ, զայն օտարն ես սիրել
Բնաւ չեմ կարող ի սրտէ
Ձէ՛ այն՝ չէ քաղցր իմ լեզու,
Որ սիրով զիս կողջունէ:
Իմ մայրենի քաղցր լեզու եւն.

Լեզու համակ սիրաշարժ՝
Քանի ճօխ, պերճ ու պայծառ
Մինչ կը հը՛չես դուն քեզի
Սըրտերն ամեն գողացար,
Հընչէ՛, հընչէ՛ յաւիտեան,
Վին դիւցազանց պերճ երգ դու,
Թոթուէ փոշիդ խոր մութէն
Եւ երեւան պերճ երգ դու:
Իմ մայրենի քաղցր լեզու եւն.

Յաւերժական սուրբ գրոց մէջ
Կեա՛ց միշտ նորէն ու նորէն,
Կշտեալ անուշ քու տողերդ
Թող ամեն սիրտ արծարծեն.
Շնորհ ունիլ Սրարչէն
Կամ պէտք ըլլայ աղօթել.

Շըրթունքս սրաէ բորբոքած
Կաղաչակէ անարգել:
Իմ մայրենի քաղցր լեզու եւն.

ԱՐՇԱԿ ՍՍԼՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՍՏԿԻՆ

Ոհ հայ եմ ես մեռնիլ գիացող, հայ եմ ես,
Մեռնելով ապրիլ դիացող հայ եմ ես,
Ոհ հայ եմ ես նախ հօրս Հայկին պէս,
Ազատ ապրող, ազատ մեռնող հայ եմ ես.
Հայու վշտեր իմ կուրծքէն
Հանեմ բոցեր սրտակէց
Հայ ազգութեան հուսիսում
Մահ փնտռող զոհ եմ ես:

Ոհ հայ եմ ես արտափնեցք իմ գեմէս
Վառ թշնամոյն մահ կը թռչի իմ դէնքէս,
Ինչ մը առաջուան ամուլը կամ դերին չեմ ես,
Քաջ Արամայ կառղած թողը հայ եմ ես.
Հայու վշտեր իմ կուրծքէս
Հանեմ բոցեր սրտակէց
Հայ ազգութեան հուսիսում,
Մահ փնտռող զոհ եմ ես:

Տեւէք աղանին նոյան տապանին,
Եկած ու կանգնած ի սար Տաւրոսի,
Աւետիս կաւտայ Հայկեան սելնդին,
Թէ եկաւ դորուն Թորգոմայ զարմին:
Աթոնցէք հայեր քաջայ զաւակներ,
Առէք միւլթեան տէգ ու նիզակներ,
Շուտով կազմեցէք սիրոյ խմբակներ,
Հաղէք քաջութեան զէն ու զրահներ:

Հինգ հարիւր ամեայ մի քուն քնացանք,
զԱստուած ու զեղբայր խաղառ մոռացանք,
Սիրոյ միութեան լսթեր մերկացանք
Ատելութեան ձեռք խաղայիկ դարձանք:

Մոռցանք հայրենիք մոռցանք Հայաստան
Կորուսինք մեր փառք ու Սրմենիստան
Մաս մը Ռուսաստան մաս մը Պարսկաստան
Մնացինք Հայերս թըլուաւ անկաշտպան:

Երկինք բարկացաւ հայրենիք լոցան,
Մեր ջուրն ու զինն մեզ արիւն դարձաւ,
Խաչեալըն Յիսուս մեզ մոռացաւ
Հայերուս բաժին մընաց սուգ ու ցաւ,

Այսչափ երկար քունն ալ միզ հերիք է,
Թըմըն ու պառկիլ խիստ մեծ չարիք է,
Սիրելն ու սիրուել արդէն բարիք է,
Հայու զինուորին համար պարտիք է:

Եկէք միանանք բանանք զպրօցներ,

Մեր մատաղ մանկանց համար վարժոցներ,
Վառենք բորբոքենք սիրոյ հնոցներ,
Մեր սառած սրտին ըլլան հալոցներ:

Շուքի պէս անցան այս հինգ մեծ դարեր,
Լացին Հայրենեաց դաշտերն ու սարեր,
Հերիք ալ ձեզի, հերիք է վատեր,
Հերիք մեր բաժին արցունք ու աներ:

Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՏՐԴՅՏԱԾ

Յազատն 'ի վեր 'ի Մասիս,
Սրիք որդիք Հայկեան,
Յըրուեալքդ ի մի խումբ պարու
Քառից հողմոց փող ազդու՝
Աստուածախրախոյս ձայն:

Նախնի կամար բազմերփեան,
Ահա պատի զնովաւ,
Սմարտպաշոյզ մըրըկաց,
Հաշտարան պատեւ տղմաց,
Տարփալին ցոլացաւ:

Ձայն որոտաց ձայն անկղ,
Խորանաձեւ յարկէն,
— Սրիազունդ տուն Հայկայ,
Զտապալեալ գահիդ արքայ
Վերականգնեմ անդրէն:

Երգուեալ յաղեղն երկնածիր՝
Բարձի զբաղդ ձեր ի մի տա.
Թաթ ձեր յեթեր սըլայտա,
Հակառակո դն սուզաւ.
Վայր ի սա՛ դարձմէտա:

Դիւցազանց պար Թորգոմեան,
Տըխրազգեաց յեղիսեանս,
Ըզըրթագ յն դիմաց մէդ,
Յատուղաց բոց վառին չէկ,
Յաւետեաց հաւիրանս:

Արդ իմ արի սպառազէնք,
Տուք վայթս հըսկայտալլ,
Դաշտք ի պղինձ բոցասցին,
Լերինք ի հնչոյլ չըլտոցն,
Զոյատիցդ ի զեռալ:

Ահա ձեզ Հայկ երկնածեմ,
Հայր ձերում բանակի,
Սպարափակ հովանեաւ,
Զձեռք իրարձանց փարեցաւ,
Անթափանց նիղակի: —

Խումբ պար առեալ զարքայիւ
Զօրավար Արամայ,
Բոլորեցէք համերամ,
Պրսակ փառաց անթառամ.
Կեցցէ՛ Տրդատ արքամ:

Հ. Ա. Վ. Բագրատունի

ԵՐԳ. ԲԱԺԱԿԻ. ՎԱՍՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ահա բաժակ ուրանութեան,
Ի սէր յաւէրժ միութեան.
Զի՞ վայելուչ՝ որդիք Հայկեան.
Մէկեղ հ, ճ լնի եւ ցընծան.

Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Վերցուր ալքըդ յ'ըլն, ց կաժար,
Փայլը հեռուն տաղ մի պոյժառ.
Եւ դու, ո՛ւ Հայ, զարթո՛ր, սիրտ
Հայոց բազդըն ալ չէ՛ խաւար,
Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն, եւս:

Բաւ է այսքան բաժանում,
Ըլլաժք ուրախ եւ խընդում.
Նսխանձ, վըրէժ: ձեզ թողում,
Անդունդք եւ վիհք անհատնում.
Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն, եւս:

Փօրձ մը ըրինք բաժանման,
Փօրձ մ'ալ ընենք միութեան.
Լեցուի փափաքդ, Հայաստան,
Տե՛ս որդիք քո միանան.

Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն, եւս:

Ինչ եւ ընեմք, ինչ կերպ առնենք
Ո՞ւ չը գիտաց թէ մեք Հայ եմք.
Ո՞վ չը գիտեր թէ եղբայր եմք.
Արբ՛ք, ծիծաղ դիմօք երգեմք.
Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն, եւս:

Ո՞ր բըռնաւոր, ո՞ր օրէնքներ
կը պատուիրեն թէ մը սիրեր
Ազգիս օգուտն ու բարիքներ.
Սիրոյ զանն է յերկինս ի վեր,
Կեցցէ՛ սէր եւ միութիւն, եւայլն:

ՋԵՓԻԻՌ ՄԱՆԿԱՆՑ

Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփիւռ,
Աղբերց վրայէն յուսակարկաջ,
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփիւռ,
Ի՞նչպէս թըռչիս ինձ ընդ առաջ.
Ու խուսկ եւ զով ընծայելով,
Զիս ողջուհս հեզիկ չընչով:

Ո՛հ, կը սիրեմ ըզքեզ հողմիկ,
Երբ կը փութաս ինձի գալու.
Ի պար ի թռիչ ի սոյլ մեղմիկ,
Սյրած ճակտիս իմ այցելու.
Ծաղիկ հոգւոյս քեւ զովացած,
Ծիւլ ծիւլ մացուի ի լոյս ի կենաց:

Սլացիր փտիկիկ դու սուրհանդակ,
Լուր տուր հովտին ու ծործորին,
Ու երամով սոխակք թառին.
Թէ մտերիմն իւրեանց եկաւ:
Բիւր զմայլմանց յիշատակաւ:

Ո՛հ կորուսած իմ հաճոյքներ,
Հոս վերբոսին դբանեմ զձեզ,
Ծառոց չըթով էք ծածկուեր,
Ու փրփուրով առուակին հեզ,

Ահա կայտաէք ի յայս ծըմակ,
Ի յայս թըրփուտ հովանոցակ:

Հոս դառն հողեր մէկիկ մէկիկ՝
Ճակատէս ի բաց հեռանային,
Եւ հոյլք ժամուց գեղապարիկ.
Սիրաք թեթեւ օրորէին,
Եւ բնութիւն՝ մայր որդեսէր,
Քոնքուշ դըրկաց մէջ մեղ զրգուէր:

Հոս ճեմէին երեկոյեան
Ի զով բառեր սար մի կուսից,
Մաղեր հովան բազմաբարեան.
Սիրաք ընծայուած հեշտ վազիւից.
Շող լուսնակին, կայսն ու ծաղիկ
Զիրար չոյնն սիրատարփիլ:

Մրտեմութիւն, սէ՛ր կրակուրոց,
Ի՞նչ անուշ էք յայս տ՛աքան.
Ուր դարարիք ձեզ հանդըստոց,
Ի՛ տնհուն դաշտեր ըզբօսարան.
Մրտեմութիւն ինձ երանի՛,
Թէ հոս ծոցեզ հոգիս թըռչի:

Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփիւռ,
Աղբերց վրայէն քաղցրակարկաջ.
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփիւռ,
Թըռի՛ր, թըռի՛ր ինձ ընդ առաջ.
Ուր խուսկ եւ զով ընծայելով՝
Իմ չուրջ պատէ հեզիկ չընչով:

Մ. Պէշկրապչեան

ԵՐԳ ԱՌԵՋՆԻԿ

Դասարանին խմացուցին,
Ժողովրդէն զիս զատեցին,
Տիրանակերտ ուղարկեցին,
Արի եղնիկ այ քաջ եղնիկ :

Մնաք բարեաւ նորէն կուգամ,
Վատ թուրքին դէմ սարսափ կուտամ:
Ու եռանդով քարոզ կուտամ:
Արի եղնիկ ա քաջ եղնիկ :

Ալէճուլուն տակ կայնեցայ,
Դէպ Հայրենիքն նայեցայ,
Սուրբ ձեռքս բանակ մտայ,
Արի եղնիկ այ քաջ եղնիկ :

Քահանաներ զիս պատեցին
Սեւ զգեստներն հագուցին,
Ճերմակ ձիւս նըստեցուցին
Արի եղնիկ այ քաջ եղնիկ :

Օր պիտ' ըլլայ վերադառնամ,
Գահիս վրայ հանգըստանում
Ժողովրդիս հետ միանում:
Արի եղնիկ այ քաջ եղնիկ :

ՎԱՆԵՑԻ ՄՕՐ ԵՐԳԸ

Պըզտիկ տղայ՝ չեմ օրօրել օրօրանքդ, որ քունլաս,
Հայ երբարքդ ոտքի ելան, մինակ դո՞ւ ետ պիտ մընաս
Չարթէ հողէս անուշ քունէ՛, թող աչքերդ լուս տեսնին
Արեւելքէն արեւ ծալեց բաղդը բանեց, հայ ազգին,

Չար Սուլթանի ոսկի թախտը չարդուեցաւ
վար ինկաւ:
Թախտի տակէն հաղար աղդոց աղատութիւն
ծագեցաւ.

Ո՛վ որ շուտով ոտքի ելլէ, աղատութիւն
կը գտնէ.
Սիրուն որդի՞ս միթէ մենակ չար լուծի տակ
պիտ' մըտնէ:

Մենք Սուլթանին չտտ խնդրեցինք կողկողողին
ու լացենք
Աղի աղի արտառնքով ձեռք ու ոտքը
յուացինք
Բայց նա չանսաց պաղտանքին ողորմելի
Հայերուն

Այժմ, նայինք, նա կը լսէ՞ չառտչիւնը
սուրերուն:

Տուր ոիրական, քակեմ ձեռքիդ պալուլները
արձակեմ,

Ու այդ թուլիկ աջիդ մէջը մի պողպատէ
սուր զընեմ,

Ըստրուկ գընա արեան դո՛ւտը. վերադարձիր
աղատուած.

Արդեօք մի օր պիտի լըսե՞ս մեր խոնդիրքը,
 ո՞վ Աստուած:

Գաւառ Բարիպա

Կ Ո Ւ Ն Կ

Կոռնիկ սւսկի կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ,
 Կոռնիկ մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:
 Մի վազիր, երամիդ չուտով կը հասնիս,
 Կոռնիկ մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Թողեր ու եկեր եմ իմ մըլքերս, ու այգիս,
 Քանի որ ախ կտնեմ, կը քաղուի հոգիս,
 Կոռնիկ պահ մի կ'եղիր, ձայնիկդ ի հոգիս,
 Կոռնիկ մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Քեզ խաղար հաղանդին չ'ես տօնիր տալապ,
 Ձայնիկդ անուշ կուգայ քան զջրի տօլապ,
 Կոռնիկ Պաղտատ թջ'աս, կամ թէ ի Հալապ,
 Կոռնիկ մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Սրտերնիս կամեցաւ, ելանք գընացանք,
 Այս սուտ աստուորիս տէրտերն իմացանք,
 Աղու հաց մեր մարդկանց կարօտ մնացանք,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Աստուորիս բաներըն կամաց կամաց է,
 Եթէ Աստուած լսէ դռնակն բաց է,
 Ղարբպին սիրան է սուգ, աչքերն ի լացէ,

Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:]

Աստուած քեզնէ խնդրեմ մալրէթ ու քնքէմ,
 Ղարիպին սիրտնէ խոց, ձիկէ՛ր է վէրէմ,
 Կերած հացն է լեզի, ու ջուրն է հարամ,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Ոչ զլուր զիտեմ, ոչ զկիրակին,
 Չարկամ է զիս շանփութն, բռնամ կրակին,
 Այրիւս չեմ հաղար, ձեզնէ կարօտ եմ,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Հաւատաւ պառկեր եմ, ներքեւս է փըլի,
 Հոտէն ալ չեմ գարշիր, կը թուի մաշկի,
 Շատ հաօրէթ մնացանք անկողնու ասկի,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Ի Պաղտատու կուգաս, կերթաս ի Սեհրատ,
 Թղթիկ մը գրեմ, տամ քեզ տմանաթ,
 Աստուած թող վկայ լինի քո վրադ,
 Տարեալ հասուցանես զոցդ իմ օրբելեաց,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Գրիր եմ մէջ թղթիս, թէ հոռ մնացի,
 Օրիկ մի օրերուն աչքս չրացի,
 Միբելիք ձրզանէ կարօտ մնացի,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Աշուննէ մօտեցեր, գնալու ես թէպտիր,
 Երամ ես ժողովիւ հաղար եւ բիւր,
 Ինձ պատասխան չտուիր, ելար գնացիր,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս:

Այսօր դարիպութիւնն միակ միաւոր,
Հոգւով եւ իմ մարմնով ես եմ մեղաւոր,
Սուբբ Սարգիս օգնական ճերմակ ձիաւոր,
Կռուակ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը հունի՞ս:

Ղարիպ

Տ Ա Ր Ա Դ Ի Ր Ն

Ընդ աստեղօք օտար փառնց,
Տարագրելոյս չի՛ք բերկրանք,
Լըքեալ հոգւոյս յոյս Հայրենեաց,
Դու ես մի յն ըստփանք:

Օտար աստղեր լոյս հունի՞ն,

Օտար երկիր ինձ մըթիւն:

Օտար բոյսեր, դառն ու անհամ,
Ցրեր պըզտոր ու լիզի,
Դաշտք անապատք հովիտք արտեր
Ու պարտէզներն անբերրի:

Օտար ծառեր չուք հունին

Օտար ծաղիկք հոս հունին:

Օտար երկիր երջանկաբեր՝
Մանր այդ պայման ինձ համար,
Ձիւն ձըմեռ են իւր դարուներ,
Չունի երբէք ինձ ամառ:

Օտար երկիրք ամպրտ են

Օտար սըրտեր անգութ են:

Օտար թէեւ չընչեմ ես օդ,
Ցաւօք սահին իմ օրեր
Բեղ, Հայաստան սիրակարօտ,
Սիրտըս հախայն քեզ հուէր:
Օտարութիւն, դու փուշ ես,
Այլ, Հայրենիք, դու վարդ ես:

ԵՐԳ ԿԱՐՆՈՅ

Չայնը հ' չեց էրգրումի հայոց լեռներէն,
Թունդ թունդ ելան հայոց սրտեր գէնքի չարմումէն:

Հայ գիւղացին դարուց ի վար սուր գէնք չէր անաւծ
Գաշտը թողուց սուր իրացան բաժի տեղ առաւ:

Քնքոյշ կեանքը ծանր է թվում հայ օրիորդին
Ձէն ի ձեռին սիրտ է տալիս հայոց քաջերէն:

Հայ տիկինը ստիգում էր ամուսնոյն գնալ
Պատերազմի գաշտն վրայ վէրք տալ ստանալ:

Հայ ծերուկը ցուպը ձեռին լալով խնդրում է
Հայրենիքի ազատութիւն անսիրտ ու մեռնիլ:

Ուրախացաւ մայր Հայաստան ելաւ կանգնեցաւ,
Հինգ վեց տարու սուղ անապանք մի քիչ մեղմացաւ:

20Ն ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

Եկել է դարուն սոխակը սիրուն,
Վարդի թփի տակ, Հայրիկ ճան, երգէ
Հայրենիք:

Քաշում են ասեղք բուրաստան ծաղկանց,
Սիրով տեղի տուր, Հայրիկ ճան, արցունքդ
հայրենեաց:

Ծիծեռնակ, բաղէ, թռչունք համօրէն,
Քաշում են միշտ ա՛խ. Հայրիկ ճան. օտարաց
երկրէն:

Կոտնի մեր պանդուխտ իւր բարձր զիրքով
Փռնի մա ձայն տալ մէջ, Հայրիկ ճան, հայրենեաց
սիրով:

Վասպուրականի երիտասարդներ
Եւ օրիորդներ, Հայրիկ ճան. սեւեր են հագեր:

Պատանի ժանկունք օրիորդք կուտանք,
Հայրիկ իրջելով, Հայրիկ ճան, քաջին հառաչան:

Մեր սիրուն ու հոգին քո հոգւոյդ զուրպան,
Հրեշտակ Հայ ազգիս Հայրիկ ճան, դարձիր դէպ
ի վան

Մեր սիրուն ու հոգին դու մորմօքեցիր
Քաղցր եւ անուշիկ, Հայրիկ ճան, թողիր
գնացիր

Հիւժարական քարզդ տուր:

Խեղճուկ սրտերնուս, Հայրիկ ճան, երակ
վառեցիր:

Իսկ երկու շաբթի որ օրն էր աւագ,
Ի սուրբ Յակօրէն, Հայրիկ ճան, դառնայիր
արագ:

Ուր որ ալ երթաս ուր որ ալ լինիս,
Քու փայլուն ջահէդ, Հայրիկ ճան, մեղի լոյս
կուտաս

ԵՐԳ ՎԱՐՉԱՆԱՅ

Թէ հայրենեաց սրտկազիր,
Գողտրիկ քնար լոեր ե՛ր,
Երկնից թող գայ անմահ հողին,
Հայոց քաջեր պըտակել:

Մասեաց զազաթ թող գան բաղմին,
Յերկնից գունդ գունդ հրեշտակներ,
Սատուած իջեր է Հայաստան,
Հայոց արիւն հօտուել:

Եւ կը ծլի ու կը ծաղկի,
Այս դաշտին մէջ ոչ խոտ վարդ,
Այլ վարդանայ լնկած էրկիր,
Պիտի ծաղկի սուրբ հաւատք:

Փախէք ամպեր Շաւարշանէն,

Ալ մի ցօղէք ձեռ ցօղեր,
Շաւարշանը ոռոգուած է
Հայոց քաջաց արիւնով:

Քանդակագործ քաջ Եղիշէ
Գրիչն ի ձեռին կայ յ'Ասարտազ,
Չափէ, ձեւէ, գրէ, գրօջմէ,
Կեանք, մահ, հաւտոք Վարդանա:

Ա' ի Վարդանա, անուան արժան,
Մասիս կանգնի մահարձան,
Մենաստաններ խաչն ի գծբէթ,
Աւետարան Սուրբ Տաճար:

ՀԱՅ ՄԵՌՆԻՆՔ

Ո'չ եղբարք, ոչ, օտարներէն չ'կայ յոյս
Մի աչքերնիդ, մի' դարձնէք յայս անկոյս
Օտարն զձեզ թէեւ սիրէ հիւրաբար,
Օտարն ա'չ, միշտ է օտար:

Օտարը ձեր վիշտ կը դիտէ անդորով,
Ի՞նչ փոյթն որ դուք թափէք արցունք արիւնով,
Ով որ Հայ չէ, Հայուն ցաւեր նա չ'զգար,
Ի՞նչ կը խաբուիք անգաղար:

Մի' դուք, ձեր յոյս մի' աւանդէք օտարին,
Մի խոր վերքերդ ցուցանէք անգութին,
Արդահատա՞նա կը յուսաք, օգնութիւն,
Ձեր կը ծաղրեն մարկութիւն:

Գիտեմ, ձեր բեռը ծան, է, ծանր ո'վ Հայեր,
Բայց կը կարծէ՞ք զայ՝ վերջնեն օտարներ
Թողէք զօտար, տուէք եղբայր եղբօր թեւ
Եւ զօրացէք անդեղեւ:

Բաղդը դարձեր է ձեզի զէմ թշնամի
Մի' վհատիք, ցուցուցէք սիրտ հայերի.
Չէ կարող թաղդ յաղթեալ ազգին այն քաջի
Որ բաղդի զէմ կը Լըովի:

Ձեր հայրերուն ոչ չըղթաք ոչ սուսերներ
Չկարացին ընկճել ոչ միտք, ոչ սրտեր,
Ինչո՞ւ ձեր սիրտ այսօր դողայ տկար, հէք,
Ի՞նչու, այն քաջաց որդիք չէ՞ք:

Չէ՞ք դուք որդիք այն զիւցազանց աննման,
Որ Հայրենեաց ձենձերեցան ի եղան.
Չէ՞ք դուք որդիք, այն մեծ Հայոց՝ որոց կեան,
Են մարդկութեան իսկ պարծանք:

Դուք որ ունիք ձեզ պատմութիւն մ' ազգային,
Որոյ վերայ մեծ ազգեր իսկ նախանձին,
Ինչո՞ւ այսօր մոռցած զանցեալ ձեր փառաց,
Երանի տայք օտարաց:

Օ'ն, ով կըղցայ ի սիրտ եռանդ եւ ոգի,
Թողու զօտար եւ իւր նախնեաց հետեւի.
Մեր կեանքը հոն է, ուր կրօնից մեր սեղան,
Այն է Հայոց վատարան:

Եղբարք, Հայուն կեանքը երբէք չմարիք,
Երկինք լեցուն են այն բոցով կենսաձիր,

Որչափ տիրէ մշտապաղթ խաչ Քրիստոսի,
Հայն ալ անոր հետ կ'ապրի:

Ի՞նչ կը վախնաք... գութնուդ վրա չէ՞ք տեսներ
Բառաթեւին դիւրսաբանութեան սրեր,
Ձայն Սուրբ Փայտին բուն շաղկեպին ձեր հարքը
Իրենց վսեմ արեամբը:

Դուք ալ խաչին խարխեցէք ձեր յոյսը,
Եւ հաւատադէ՛ք, պիտի ծագի՝ ձեր լոյսը
Նա ազգութեանդ եղա պարիսպ տ'րափակ,
Նա ձեզ ըլլայ զէնք. դրօշակ:

Ո՛հ, հնար չէ՛, որ ետքուի այն ազգը,
Որ հաւատարիմ մնաց Խաչին միշտ սուրբ
Անոր կեանքը պիտի տեսէ այնչափ դար,
Որչափ կրօնից կեանք յաշխարհ:

Այն վեհ կրօնից եւ ազգութեան արունով
Հա՛յ եղբարք, ձեռք ձեռքի առէք հուր սիրով,
Ատելութիւն. քէն մերժուին օ՛ն, ի բաց,
Անիծեցնք դադգատեաց:

Ամենուդ սիրտ զգայ նոյն սէրը Հայրենեաց,
Ամենուդ սիրտ թաչի յօգուտ համազգեաց,
Ու ձեր յիտիս եղբոր արցունք ու ցաւ միշտ
Ձգացէք ձեր իբրեւ վիշա:

Օտարին հաց մեղի սնունդ չէ բնաւ,
Օտարին քուր, ո՛հ, չմարեր մեր ծառաւ,
Մեղի կենաց արւող, եւ մեր պահապան
Է Աւաղանն Հայկական,

Այն աւաղան այն Հայութեան կնքատուն
Ո՛հ չուրանանք եղբարք յուսով զաղիազիուն
Եւ թէ մեր շունչ պիտի մարի վերջապէս
Թող մարի յայն Սուրբ կրկէս:

Թող ամէնքս ալ ընդունի նոյն գերիզման,
Վասն զի նոյնն էր ամենուս ալ օրրան,
Հայ ծնանք մենք Հայ ազգինք, Հայ եւ մեռնին
Օն, Հայ մանեք եւ յերկինք:

Խորէն Եպիսկոպոս Նար-Պէյ

ՎԱՆԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐ ՄԵՐԸ

Հայր մեր երկնաւոր՝ սուրբ լաքս անուն,
Հային երկրաւոր տո՛ւր արքայութիւն,
Ամեն բանի մէջ քու կոմքը թող լա,
Միայն թէ Հայրը լուծի տակ չի լա:
Ոչ չոր, ոչ կակուղ հացը մենք կ'ուզենք,
Միայն տո՛ւր ու մեն Հայի ձեռքը զէնք,
Ձենք խնդրիր Թողնել մեր անձանյ պարտքը,
Թէք վերցուր Թուրքի խայտառակ հարկը,
Դուրէ՛ մեզ, Աստուած. մարտի փորձութեան,
Որ չուտ ազատուի ազգըդ քո Հայկեան,

ԳՍՄԱՌ-ԲԱԹԻՊՍ

Ս Ս Ս Ո Ւ Ն

Իսլամական գոռ վաշտերը կատաղի
Պաշարեցին մեր լեռները սուկալի:

Մի վնասիր քաջ Սասուն.
Քեզ համար չէ նորութիւն.
Մեր պապերից սորվել ենք
Մենքիլ քաջամարդի պէս,
Զոր մեզ թողին յիշատակ:

Շէնիկ, Սէմալ պաշտում են քիւրդերով,
Տաւրոսիկի ափք է փախեր թիւրքերով:

Զքեզ տեսնեմ, քաջ Մուրատ,
Սուրդ չարժիր անվնաս.
Մեր հեռաւոր եղբայրներ
Չեն կենար միշտ անտարբեր
Շուտով կրգան օգնութեան:

Թնդանոթը դէմ դրել ենք քաջ սրաով,
Սովի գիմադրել ենք կաթով. բանջարով:

Իսէր Աստուղ զժւար է
Հպատակիլ իսլամին.
Լաւ է մեռմիլ առանց հաց,
Քան յանձնել վատ թուրքին
Անգութ եւ անաստածին:

Հայ աղջիկներ, առէք վառօդ ու կապար,
Լցէք դատարկ փամփուշտները չարաչար:

Իսկ դուք, կանայք անվնաս.

Սոք սուր եւ հրացան,
Խրախուսեցէք հայ քաջեր,
Ազատենք մեր հայրենիք
Ձեր կանացի արիւնով:

ԿՈՒՈՒՅԻ ԿՈՉ

Յառաջ, հայեր հայրենիքի
Ազատութեան ժամն է հասեր
Ձէ՞ք տ'սներ, բռնաւորն մեզի
Դէմ աշնոտ գրոշ է պարզեր:
Ձէ՞ք լսեր դեռ Հայաստանի
Ժողովուրդ, հարաչանքներ,
Քիւրտեր թուրքեր հայ գիւղերի
Մէջ կը մորթեն մեր եղբայրներ:
Ձէնքեր առնենք, հայեր,
Շուտով կազմենք գունդեր
Քայինք յառաջ. թող թուրք արիւն
Ծծեն հայոց դաշտեր:

Ինչ կուզեն այդ ցած վայրագ
Քիւրտերը, թիւրքերը, մաղնիչ հայեր.
Ո՞՞՞մ համար են այս անարգանք,
Ո՞՞՞մ համար այդ հին չղթաներ:
Մեզ համար են, հայեր, ահ մեզ
Կ'արհամարհեն. դեռ համբերե՞նք,
Կ'ուզեն իր մեզ գերիի պէս
Իրար ծախեն. ինչ կեցեր ենք,
Ձէնքեր առնենք եւ այլն:

Սոսկացէք, ով բռնաւորներ,
Եւ մատնիչներ Հայաստանի:
Սոսկացէք զի ժամն է հասեր
Որ վրէժ առնենք ձեր գործերի:
Ամէն հայ ձեզ դէմ պիտ' իռի
Նոր զաւակներ մեզ պէս կը ծնի:
Եւ չենք հատնիր մինչեւ մեռնինք:

Ձէնքեր առնենք եւայլ:

Գուրն մէջ մեր մեծ եղբայրներ
Թէ մեռնին մենք հոն կը մտնենք:
Կ'երթանք դանել անոնց հետքեր
Ու քաջարար մ'ունիլ կ'ուզենք:
Մեր եղբայրներ երբ մեռած են
Մենք ալ կ'երթանք մեռնել անոն:
Այսպիսի գառն կեանք մեզ պէտք չեն,
Մենք ուրիշա՞ծ ենք վրէժ կամ մահ:

Ձէնքեր առնենք եւայլ:

Ով դու սուրբ օէր հայրենիքի,
Վեր վերցուր մեր թուր բազուկներ:
Ազատութիւն մեր պատշելի,
Զօրացուր քո հայ պաշտպաններ
Թող հայութիւն լսէ քո ձայն
Եւ վազէ գայ մեր դրօշին աակ:
Թող բռնութիւն մահ մեռական
Տեսնէ քո փառք մեր յաղթանակ:

Ձէնքեր առնենք հայրեր եւն:

Մ. Փորրոզգալեան

ԵՐԳ ԾԱԹԵՆԻԿԻՆ

Որոր մութը կուրն է գալիս
Կովկայ սարերէն:
Մի աննման ձայն է տալիս
Էն միտս փերէն:

Հայոց զօրքեր քաջ, վառ գրէք
Ձէնքերն ձեր ձեռքերէն:
Սաթենիկն եմ կը յաղթուիք
Իմ սեւ սուր յոնքերէն:

Ոն մի պահէք վրէժ մի լուծէք
Իմ Այաններէն:
Բարձր է կովկաս քաջ են Ալանք
Մասեաց քաջերէն:

Վեզ ասում եմ քեզի Արտաշէս
Դուրս եկ վրանէն:

Սաթենիկն եմ կը յաղթուիս
Իմ քնքուշ մաղերէն:

Հոյսեր ցուեց, արեւ ծագեց
Մասեաց սարերէն:
Սաթենիկն եմ կը յաղթուիս
Իմ կարմիր այտերէն:

Ալան, Ալան թագ ու պսակս
Տարար իմ գլխէն:

Ոնց զիմանամ հայրում է սիրտս
Քո չար ծարուէն:

Ալան, Ալան դիս յաղթեցիր
Գալով հարաւէն.
Ոնց գիմանամ, յաշուով է սիրտս
Դո չար կրակէն:

Հազար կուտամ տասն հազար
Ի յանթիւ գանձերէն.
Քեզ կառնուի հարս թագուհի
Դո լիւաններէն:

Ոսկի տեղ ոչ ք. հա սնութեան
Մասեաց սարերէն
Ծածկուի գեղմ ընծայարեր
Բարձած ուղտերէն:

2. Զարեհեան

ՀԱՅ ԲԱԶՈՐԴԻ

Ապառաժուտ լերան վր կող
Յեցեալ ի քար գերեզմանի.
Աչք մերթ յերկինս եւ մերթ ի հող
Խարտիչագեղ կոյր պատանի.
Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց
Ինչո՞ւ այդպէս սիրտդ է ցուած:

Կուղե՞ս մեծ փոթորկեալ ծով
Մատուցանէ քեզ մխիթար
Կոհակաչարժ իւր լարերով.
Երգեալ ի շունչ մըրբրկավար:

Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց
Ինչո՞ւ այդպէս սիրտդ է ցուած:

Կուղե՞ս որ քեզ անդաշուք
Խնդայ կամարն աստեղց անթիւ.
Եւ բընութիւն պայծառ դարդիւք
Ժրպար ծագկամբ եւ զեփիւռիւ.
Ո՛վ դու որդիդ լերանց հովտաց
Ինչո՞ւ այդպէս սիրտդ է ցուած:

Կամ փափկագոյն այլ բսփոփանք
Միթէ կուղե՞ս մօր քաղցուենի
Ու սիրուհւոյ անուշ դգուանք
Որ քու կակիծող փսրատի
Դեռ ի՞նչ կուղե՞ս, ո՛հ մի՛ ծածկեր՝.
— Կուղե՞մ վառօշ եւ գեղակներ:

Մ. Պէլիկրաշեան

ԼԵՒՈՆ 2 ՓԱՐԻՉ

ԻԻՐ ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԳԱՀՐ ԿՈՂԲԱՅ

Մտաւ արեւ երջանկութեան գլխիս պատեց
մութ, գլխիս պատեց մութ,
Քաղցրիկ օրերս պայծառ ժամերս ինչպէս

անցան շուտ,

ի՞նչպէս անցան շուտ

Գիշեր ցորեկ կը հառնչեմ չկայ ինձ օգուտ,
չկայ ի՞նչ օգուտ

Ես իմ ցաւերս ես իմ վշտերս որո՞ւ

ևս պատմեմ

որո՞ւ ես պատմեմ

Աշխարհ ինձի աւերակ է մինչ գահէս զուրկ եմ

մինչ թաղէս զուրկ եմ:

Ո՛հ հայրենիք իմ անտէրունջ ցաւոց մէջ հեծէ

ցաւոց մէջ հեծէ,

Միթէ սիրտս ապառա՞ծ է որ չհառաչէ

ո՛հ չհառաչէ

Իւր հայրենիք, պալատ, զինուորք ինչպէ՞ս չյիշէ,

ինչպէ՞ս չյիշէ,

Ես իմ ցաւերս ես իմ վշտերս որո՞ւ ես պատմեմ

որո՞ւ ես պատմեմ,

Աշխարհ ինձի աւերակ է մինչ գահէս զուրկ եմ,

մինչ թաղէս զուրկ եմ:

Ամիսս է դար, օրըս տարի, ո՛հ ժամերս ամիս

ո՛հ ժամերս ամիս

Սէր Կիլիկիոյ անտէր գահոյս լալով դոչէ զիս

լալով դոչէ զիս,

Եգիպտացիք աղգ խուժողութ քանդեն հայրենիքս

քանդեն հայրենիքս

Ես իմ ցաւերս ես իմ վշտերս Բաբելոն քեզ պատմեմ

Բաբելոն քեզ պատմեմ,

Դու ալ ինձ աւերակ ես մինչ գահէս զուրկ եմ

մինչ թաղէս զուրկ եմ:

Ե Ր Գ

Թող կորնչին տաճիկները

Հայաստանի սուր հողից,

Իւրամական անարգ լուծը

Ջնջուի Հայաստանից:

Բաւական է որքան նոքա

Հայու արիւն ծծեցին,

Հայու ջանքով աշխատանքով

պետութիւն պաշտպանեցին:

Հայու հայր, Հայու փայր

Միշտ երբ խառնուաւ,

Իւր գարշելի պիղծ բերանով

Հայութիւնն անարգէ:

Վրիժուց կայծակ թող բորբոքի

Հայ առիւծներ՝ սրտով

Թալ՝ իւրամի գլուխը

Դիւղազունների երկրում:

Սրով սրի դէմ մաւանչիլ

Սրեան դէմ արիւն հանել,

Իւր մէկ հաւր զողացողին

Օմբողջ տունը թալանել:

Աչքի տեղ աչքեր հանել

Ստամի տեղ ստամիներ,

Միակ հարուածի փոխանակ

Սմբողջ ազգը կոտորել:

Այս անխիղճ անօրէն դարում
Այլոց վրայ յոյս դնել,
Նշանակում է յաւիտեան
Կեանքիցը հրաժարել:

ՎՐԷԺ Ի ՇԱՎԱՐՇԱՆ

Բա՛մբ որոտան բարձուստ բամբիւնք՝ Այրարատեան
Գաշանի չայր,

Արի արանց արիւնք յեռանդն ստատունան հրազայր
Հրաւէր հայրենեաց հաշակի՝ ընդհանուր,
Հոգիք Հայկազանց բորբոքին ի հուր,
Որք քրկնաւորին պատկին էք կարօտ,
Որք երկրաւորիս փառաց երկնայորդ,
Հապ՛օ՛ն, արի արանց մանկունք,
Հայրենավրէժն Հայկազո՛ւնք,
Հապ՛օ՛ն, ի զէն գունդագունդ,
Յեռեալ ի պար թունդ ի թունդ
Ի զէ՛ն, ի վրէժ օ՛ն անդր յառաջ,
Ի զէն, ի վրէժ մի ձախ. մի յաջ

Օ՛ն անդր յառաջ

Մի ձախ մի յաջ

Օ՛ն անդր յառաջ

Յառաջ յառաջ

Հապ՛օ՛ն յառաջ:

Հայկեան փանդաւանց որոտընդոտ դռնչեն բար-
խաւք մարտադու

Դառնագոտոչ անդրաձայնէ Պալտիկ կերկերի չեփր

Շարժեն հրեշտակք թեւըս լուսադողճիս,
Ճիւղք ճիւղաց կայառնն ի դրժոխս.
Շօինդ շանթաւաք զթիւրօք փարի,
Սարսափին սանդարք ի խօլ խաւարի,
Հապ՛օ՛ն արի արանչ մանկունք, եւնս

Ի ՀԱՍՏՆՏՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՏՐՈՒԹԵԱՆ

Արի՛ք Հայկազունք, յառաջ ընթանանք.
Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ՝ ալ տանք,
Որ ազգն երբ զանի փրկարար կոչեց,
Նոր հողի, նոր կեանք անոր պարգեւեց:
Եկէք բարեկամք, առ բարձեալն Աստուած,
Ուղղեմք մեր մաղթանք սուրբ սրբոէ բխած
Կեցցէ՛ կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ
Ազգն աւ Սահմանադրութիւն:

Զբրկանք, բռնութիւն, վատթար վարչութեան,
Բերին մահն ի դուռն հայոց աղքատութեան,
Սահմանադրութիւնն եկաւ զայն վանեց,
Եւ կենաց ուղին մեր առջեւ հարթեց,
Յառաջդիմութեան բոցաւ առաքելդ,
Ուր ամեն վայրկեան դռնիւ պարտ է մեզ,
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ եւն,

Զընչեց ամենայն կարծիք անձնական,
Խեղդեց տմենայն ձայն անհատական.
Հրրաւէր կարդաց Աստուծո ձայնին,
Ստաճեալ լինել զործոց ազգային:
Այն որ Աստուծոյ ձայն տուաւ մեզի
Մենէ թող առնու ձայնով կ'այնպիսի.
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛ միշտ, եւն

ԱՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեր սիրուն վայելչ սկան տեղեր օտարներ են
առեր

Արեք, եղբարք, ի միասին, դու Դասարան,
ո՞ւր տեղ ես:

Ով որ իւր ազգն ուրանայ
Երկու աչքը կուրանայ
Յետնեւ աղքատի նըման
Դուն է ի դուռ մուրանայ:

Ճանապարհումըդ նայելով աչքերումըդ լոյս
չմնաց

Երկնային աստղերու մէջ ես, դու Հայաստան,
ո՞ւր տեղ ես,

Կշտին դաշի գեղ յորդը
Փորից թափի լաւորդ
Գետինն անցնի բիւր անգամ
Ազգն ուրացող վատ մարդը:

Քու փափաքով վառում եմ ես, իմ սիրական
ո՞ւր տեղ ես,

Երկնային աստղե, ու մէջ ես, դու Հայաստան,
ո՞ւր տեղ ես,

Ով որ իւր ազգն ուրանայ
Երկու աչքը կուրանայ
Յետնեւ աղքատի նըման
Դուն է ի դուռ մուրանայ:

ՉԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Օտար ափունք ցրում է ի սիրտ.
Ո՛վ սիրաւուն իմ զատկունք:
Ձեր հայր'նիք տրտու՜մ աբխուռ.
Ձեզ կը գիտէ արցունք յաչ'ունս,
Իմ տաճարներս սէր կը կանգէ,
Իմ նախատինքս արիւն սրբէ:

Ո՛հ. ա ս ք յնի՛ տարի անցաւ,
Ուխտեցիք ինձ սէր. յոյս եւ կեանք.
Ամուլ մըրցում, հեռ վիշտ եւ ցաւ,
Ա՛յս իմ բոժին, ա՛յս է ձեր ջանք,
Իմ տաճարներս սէր կը կանգնէ,
Իմ նախատինքս արիւն սրբէ:

Հընո՛ց՝ ո՛վ դուք որ օտարին,
Փառաց պատուոյլ էք խնկարկու.
Անմահութեան դրօշմ, սէր ազգին,
Նախնեաց քրտինք ծախած չըքոյ,
Իմ տաճարներս դուք չէք կանգնէր:
Իմ նախատինքս դուք չէք սրբէր:

Կ'անցնին այսպէս անթիւ օրեր,
Ես յաւերակըս նստած յիւրեր,
Իբրեւ այլի հըրոյ մտանուած,
Կոյս ոյր օժիտն է անարգուած,
Գոչեմ, տաճարս ո՛վ կը կանգնէ,
Իմ նախատինքս ո՛վ կը սրբէ:

ԵՐԳՎԱՐԴԱՆԱԾ

Լըռեց, — Ամպեր եկան ծածկեցին
Երկինքն, ու լուսին աչքէս խըլեցին,
Մընացի մենակ՝ հոգիս վըրդոված,
Ձեռներըս ծոցիս, գլուխս քարշ արած:
Եւ այնուհետեւ ամեն իրիկուն
Մընում եմ լուսնի խաղաղ ծագելուն,
Նորա արխրամած դէմքը նայելիս՝

Յիշումեմ թշուառ վիճակը ազգիս
Ա՛խ, ցոլա՛, փայլէ՛, տխրադէմ լուսին,
Գուցէ քու փայլից փայլ տաս եւ Հային:
Պատմէ՛ չափերուն Վարդանի մահը,
Կամ ինչպէ՛ս Կորաւ Հայ ազգի դահը,
Կամ ի՞նչ վեհ սիրով սիրում էր Վարդան
Մայրենի հողը: — աչխարհ Հայաստան:

Գաւառն Բաքիպաւ

ԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տուր ձեռքդ, եղբայր, ժամ է դարթելու
Ժամէ ժամ յառաջ ոտքի ելլելու,
Մօտ է վախճանին հայերուն օրհաս,
Լինել չլինել մեզնից է կախուած:

Տուր ձեռքդ, եղբայր, հերիք համբերենք
Հերիք օյնոթիւն ու իշից հայցենք,
Մենք ենք աանջուողը, մենք չարչարուողը

Մենք պիտի լինինք մեզի փրկողը:

Մեր վեհ հայրենիք դարերով ճնշուած
դարեր չատ ու չատ մեր արեամբ ներկուած
Պահանջնէ մեզնից արիւնով ներկել
Թշնամու արեամբ լեռներ ու դաշտեր:

Շտապիր, եղբայր, ա՛ռ անա քեզ դէնք
յըրանով միայն փրկուել ենք մենք
Այս գործածում մեր դէմ թշնամին,
Այս պիտի լինի պաշտպան մեր անձին:

Շտապիր, եղբայր, ի դաշտ պատերազմ
Սպասում է քեզ թշնամին մեր կազմ,
Աշխարհի սկզբից ամբողջ մարդկու թիւն
Այն տեղ է գտել իւր ազատութիւն:

Այն տեղ է քո կեանք, այնտեղ է քո մահ,
Ելիր ընդ առաջ, ելիր դու անահ,
Արդարութիւն է գործին նշանակ,
Այն տեղ կը կանգնէ նա նոր յաղթանակ:

Շտապիր, քանի դեռ չէ անազան
Քեզ կը հետեւի ամբողջ Հայաստան
Ազատութիւն է գործին գրաւական
Այն տեղ կը ստանանս պատկ պատուական:

Վ Ա Ր Դ Ա Ն

Վարդան մեր քաջ զօրավար,
Թուրք ձեռին ոսկեվառ,
Կանչում էր իր քաջերին՝
Զարգել դուռն Յարկերօթին:

Հայոց զօրքերն գունդագոյր,
Մեծարարբառ գոռով թուռդ,
Հաւաքեցան Սրտաշատ,
Մայրաքաղաք մարդաշատ:

Հայոց զօրքերն անհամար,
Դրօշակներով պայծառ,
Ամէն կողմից ըշտապած,
Վաղվզեցին կառաղած:

Ղեկնորհանց խումբն անմահ,
Անվախ, անդող եւ անահ,
Պալք բռնած Բրիսառսեան,
Բորբոքեցին զօքն հայկեան:

Կանայք համետ, անըման,
Վառւած սիրով աստածեան:
Դուրս թափեցան տրներից
Վաղել դաշտը ծաղկալից:

Ս. ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆ

Ս Ի Ր Ա Հ Ա Ր

Ահա ելաւ յուսին արծաթ,
Մուծ տմայերու տաւերէն,
Ահա նաւակն ալ գեղազարդ,
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն:

Անուշ հովիկ, փչէ յուշիկ,
Ու ղէպ ինձ բեր բեր ծիր ալիք:

Նաւակին մէջ իմ գեղոհիս,
Փռուած անդիւթ յուսնի տակ,
Կը ձայնակցի իմ կրթարիս,
Հնչուն ձայնով մը յատակ:

Անուշ հովիկ, փչէ յուշիկ,
Ու ղէպ ինձ բեր ձայնն անուշիկ

Ձայնով կ'երգէ սէր ու գրգուանք,
Համուկ յուզում ու սարսուռ,
Ալ թող աղջիկ երգէ ու նուագ,
Բոց աչերդ ինձ դալձուր:

Անուշ հովիկ, փչէ յուշիկ,
Ու ղէպ ինձ բեր նաւն ու աղջիկ

Շաւր

Ա Ն Ն Մ Ա Ն

Կապուտ երկնքում,
Աստղեր են փայլում:

Այլ և լուսնակը:

Ամէնից սիրուն

Ամէնից փայլուն

է արեգակը:

Կանաչ գաշտերում

Եւ այգիներում

Ծաղիկներ կան շատ:

Բայց և ոչ մինը

Վարդի նմանէ,

Նա է բնութեան զարդ:

Սիրուն աղջիկներ,

Ինչպէս ծաղիկներ,

Ամէն տեղ շատ կան:

Բայց իմ բնորածը

Սրտիս սիրածը,

Հրեշտակի է նման:

Գ. Բարխուդարեան

ՎԱՐԴԱՆԻ ԵՐԴՐ

Հիմի է՞լ լռենք, եղբարք, հիմի է՞լ,
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրել,
Իր օրհասական սուրբ մեր կրծքին,
Ականջ չէ կախում մեր լաց ու կոծին,
Ասացէ՛ք, եղբարք հայեր, ինչ անենք,

Հիմի է՞լ լռենք:

Հիմի է՞լ լռենք, երբ մեր թշնամին
Դաւաճ, հրաւիրեցով տիրեց մեր երկրին
Ջնջեց աշխարհքից Հայկայ անունը,
Հիմքից կոլծանեց Թորգոմայ տունը,
Խըլեց մեղանից թագ եւ խօսք եւ զէնք—

Հիմի է՞լ լռենք:

Հիմի է՞լ լռենք, երբ մեր թշնամին
Խլեց մեր սուրբ—պաշտպան մեր անձին,
Մշակի ձեռքից էլ խոփը խըլեց,
Այդ սուր ու խոփից մեր չղթան կոնդ
Վայ մեղ, չղթայով կապւած գերի ենք—

Հիմի է՞լ լռենք:

Հիմի է՞լ լռենք, երբ մեր թշնամին
Սոսկալի զէնքը բռնած մեր գլխին,
Կուլ տալ է տալիս արտասուք առատ,
Աղէխարչ սողոք վաղուց ապիրատ,
Մեր գլուխ լալու Եփրատ ու՞ր պըտունք
հիմի է՞լ լռենք

Հիմի է՞լ լռենք, երբ մեր թշնամին
Լիրբ գոռոզութեամբ լցրած իր հոգին,
Արդարութեան ձայն հանած իր սրտից,
Արտաքում է մեզ մեր բնիկ երկրից,
Պանդ'ուխտ, հալածե՛ալ, եղբարք, ու՞ր դ
հիմի է՞լ լռենք:

ԽԱՆՆԱՅՐԻՔ ՔԱՅԼԵՐԴԸ

Կուեցէ՛ք, աղերք, կուեցէ՛ք քաջ,
 Անվեհեր կանգնած թշնամուն առջև,
 Ցանկալի է մեզ միշտ ազնիւ մահը,
 Հեռու մեզանից ոսոխին ահը,
 Յառոյ խիզախենք իշրեւ նահատակ,
 Իզուր թող չանցնի մեզնից մի գ'դ'դ' :

Մեզ աօնախմբեն մեր նախնի քաջեր,
 Մեզի կ'ապաստեն մեր հէք եղբայրներ,
 Չի՛ ծնտնք ազատ, գէթ մեռնինք ազատ,
 Մեր օրրանն ու հողին պահենք անարատ,
 Այս անդամին ալ ցոյց տանք թշնամուն,
 Թէ ի՛նչ է հայու ուժն ու քաջութիւն :

Ահա քիւրտերը փախան սարսափած,
 Ահա դիակներ արեամբ չաղախւած,
 Կրակ տեղացէք, անդադար կրակ,
 Փռոք ժողովրդին, առատ է գնդակ,
 Օ՛ն, կուի՛նք աղերք, մինչեւ չունչ վերջին,
 Արժանի լինինք փառքի պսակին :

Մեռնինք յուսալով մերն է ապագան,
 Մեռնինք, բայց կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստան,
 Այսպէս յորդորեց ու ինկաւ արին
 Թողով մեզ անուն յիշատակ բարին,
 Ահեղ կուր մէջ մի փոքրիկ հերոս,
 Անմոռանալին կտրիճ Մարտիրոս,

Մ. Ե.

ԳՆԱՆՈՒԱԿԱՆ ԵՐԳ

Ալ ու ալուան ետ հագեր
 Կարմիր լաւա ետ դառէ
 Ինձ ասա քեզի մատաղ
 Իչլէկդ ու է կարէ :
 Աղբերճան ֆէտա
 Դո՛ն արի՛ պէ կիւման :

Ձեռքդ առել ետ թուփանք
 Տուչմանի՛ դէ՛լ ետ կանգնէ
 Կոյորալ՛ բա ա՛յ մէջքդ
 Փամբուշտնե՛ր ու ետ ծածկէ
 Աղբերճան ճան ֆէտա եւն :

Մէջքդ կապել ետ խանչէլ
 Տօթին նախած է խալ խալ
 Գօտիիդ խանչարին մատաղ
 Կերածդ կաթը հալալ,
 Աղբերճան ճա՛ն ֆէտա եւն :

Ասիւծի պէս կանգնել ետ
 Պեխերդ ուղու ետ
 Սեւ ու թուր պելի՛դ մատաղ
 Յաղթանակը տարել ետ՝
 Աղբերճան ճ. ն ֆէտա եւն :

ԵՐԳ ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԵԱՆ

Հետո՛ւ եմ քենէ, օտար երկրի մէջ
Եղած եմ պանդուխտ, սիրուն հայրենիք
Ի լեռ եւ ի ձոր կընեմ ելեւէջ.
Քեզ չեմ տեսներ ես, սիրուն հայրենիք:

Ճարտարաշօս չեմ Միլտոնի նման
Որ դրախտի մը նմանցընեմ քեզ
Եւ ոչ Եփեսոսի պէս ճարտարամիտ եմ,
Որ զովաբանեմ, սիրուն հայրենիք:

Ճեղքած քանդակ քանդակ արկ ծնօր,
Կը պատահին ինձ ձախորդ դիպումներ,
Քեզ մոռնալու եմ, երբէք չեմ կարծեր,
Մնամ եմ քո մէջ, սիրուն հայրենիք:

Կերեւկայեմ մտքիս մէջ քեզ միշտ,
Ձէ թէ ցարեկներ, գիշերներ ի բուն
Երբոր մըտքս կ'աւելլամ ի քուն.
Ելալներս ես դու, սիրուն հայրենիք:

Լեռներդ ծաղիկով. դաշտ՝ ողջ շուշանով
Լեցուն ես միշտ դու անուշ հոտերով,
Թէ որ ես քաղեմ խառն խոտերով,
Կը հոտորածամ քեզ սիրուն հայրենիք:

Երբ կուգայ գոհուն կը բացուին վարդեր
Խմբակ կը կողակտ երիտասարդներ,
Պարտուալ ցնծան եւ օր իօրդներ,
Ելգելով բերկրիմ, սիրուն հայրենիք:

Չարդ սրուած պաքա՛ղդ անուշ միրքերով
Առ ափն Եփրատայ պատուական դէրքով
Քեզ զովաբանել կուզեմ նոր երգով,
Քարերդ քաղաքն իմ, սիրուն հայրենիք:

ՊԼՊՈՒԼՆ ՍԻԱՐԱՅՐԻ

Ո՛վ դու բարեկամ այլա՛յ սրտերու,
Խօսնեալ գիշ՝ րո՛յ, հոգեակ վրեղբու,
Երբէ պլպուլիկ, երբէ ի սարէդ,
Չանմահ քաջքն հայոց երգէ հոգոյս հետ:

Թաղէի վանոց ձէնիկու ինձ դիպու,
Սրտիկո՛ւ որ ի խաչն էր կիսի՛ թունդ գոգու,
Ի խաչին թեւէն թռայ օւ հասայ,
Գտի քեզ ի դաշտն քաջին վարդանայ:

Պլպուլ, քեզ համար մեր հարքն ատաղին
Թէ ոչ հա՛ւ պլպուլ մեր սուտայրին,
Եղիլեայ հոգեակն է քաղցրադուցիկ,
Որ վարդան ի վարդն տեսնու կարմրիկ:

Չեմք յանձնապատ կու գնայ կայ ի լաց,
Յարտալ գոց դարուն ի թափ վարդենեաց,
Երբեւ ու կանչել յեղիշէին՝ ձայն
Թէ պատաղխանի մը արդեօք տա՛յ վարդան:

Հ. Ղ. ՍԼԻՇԱՆ

Պ Ա Ր Ի Ր Գ

Մայրս մանէ մանածս,
Գնա քաղէ ցանածս.
Պապս հարսիք է բռնեմ,
Չեմ ճանչար նշանածս:

Ամպը լեցուեալ ձիւն կուգայ
Իրիկուն կըլլա տուն չի գայ.
Այսպէս չոր քաւ բարձին վրայ,
Առանց ետրի տան չի կայ:

Այս ինչ բարձկեկ լեռ է,
Չուր հիւանդին դեղ է,
Միրածը սիրածին չեն տար,
Այս ինչ տաւեր տեղ է:

Թռչունի նման ըլլալի,
Թռչէի քովդ դայի.
Բարձիդ վրայ կանգնէի,
Սոխալի պէս խօսէի:

Սէրը ինչ է. սիրելին ինչ է.
Կըտրիմ քու սէվաան ինչ է,
Մառը բարձր, պտուղը քաղցր է,
Ձեռք չի հատնիր, ֆայտան ինչ է:

ՕՍՄ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐԳԸ

Գալգըն է՛յ վաթանաաշար, սէվինէլիմ գարտաշար.
Իշթէ պու պիր մէսէրրէթ, եաշաւըն Օսմանլըար
Եաշաւըն հուրիյէթ, Եաշաւըն առալէթ, Եաշա. միլլէթ
» միւսաւլաթ. » օրուսմուզ, » ասքէր:
Կիճէլէր կիւնտիւզ օլտու տիտէլէր բուլի չէն օլտու,
Վաթանաաշար չօդ եաշա, միլլէթիմիզ շաղ օլտու:
Պիր բնան իթտի Խիւտա, նէ բիւնա տրր նէ իւլեա
Սէօյլէյէլիմ գարտաշար, վաթանաաշար չօդ եաշա:
Կիճէլէր հէփ փարտայօր, Օսմանլըար եաշայօր,
Ալլապէմի տուրմա, եաշ, խաֆիյէլէր չաթլայօր:

Չ Ո Ւ Ի Ր Գ
ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

Բարեաւ եկիր Հայր պատուակաւ,
Մեր ամենու Դու սիրական,
Ազգն անձկանօք Ձեզ կրողատէր,
Հովիւրդ քաջ եւ Ազգասնր.
Կե'աց Դու յուէտ, կե'աց անառան
Հայրենեաց դո՛ւ Հայր Սրբազան:

Ազգը համայն ուրախ գոտարթ.
Փա՞ռք Բարձրեւոյն գոչէ եւ արդ.
Քր պարգեւեց հէզ Հայ Ազգին,
Սպասութիւն չնորհ անդին.

Կե'աց Դու յուէտ Հայր Իզմիրլեան
Ազ ստութեան վեհ ախոյեան:

Հայ եղբայրներ գիտնանք յարդել,
Ազատութեան լոյսն անարդել,
Որ մեզ տուաւ նոր կեանք, նոր յոյս.
Յառաջնորդել դէպ յանշնջ լոյս.
Կեաց դու յաւէաւ Հայ Իզմիրեան,
Ազատութեան քաջ ախոյեան:

Գորովագութ Սրբազան Տէր,
Կարօտը մեզ կը տո՛ւրէր.
Այլ այդ հրճութեք մեք հոգեպէս,
Անձնանուէր հովուիդ ի տես.
Մասիմք առ Գեղ Հայր սիրալիր,
Հաճութեանդ զէջդ օրհնածիր:

Արքանաճ լինջ. Էպիսկոս

ԿԻՍՄԻՍԻՆԻՆԻ

Կրամբամբուն ինչ օղին է
Որ մեզի քաջ ծանօթ է.
Որու հա՛ր չի տեսնելը,
Ուստի ինչ ահօթ է:

Բայց հանապազ ինչ սիրելի
Մենք կոնձում ենք կրամբամբունի:

Հայրս անդադար ինձ գրո՛ւմ է,
«Որդի ջան, շուտ աւարտէ.
Ժամանակդ արագ՝ անցնում է,
Տե՛ս, զըրթերդ լաւ սերտէ»

Բայց նրա արքուն օրդին,
Կ'նծում է կրամբամբունի:

Թէ դարձ ու հոգս ինձ չեղւում է
Թէ իմ քէջը տ'ղբ չէ,
Թէ աղջիկը ինձ խաբում է,
Ու էլ հաւատարիմ չէ:

Կ'ասեմ, «աղջիկ իմ նազելի,
Քու տեղ կը սիրէի կրամբամբունի»

ԺՈՂՈՂՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ.

Գացէք, տեսէք, ո՞վ է կերել զէծ:
— Գացինք, տեսանք, դէ՛ն է կերել զէծ:

Գէլն է էծուն,

Էծն զտիկուն,

Տիկ զարեւուն,

Հալւէ միմօ, հալալէ:

Հալալէ, ջալօ՛, հալալէ:

Է՛ս ինչ քաջութիւն դարձ հասանք, հալալէ,

Է՛ս ինչ խաբար կրմօ սոցյանք, հալալէ:

Դէ՛հ, գնա, կիզամ, դէ՛հ գնա, կիզամ, շուտ կիզամ
Կարմիր սօլերս հագնիմ, կիզամ, կիզամ:

Ի Մ Մ Ա Հ Ը

Եթէ ամբողջն մահու հրեշտակ
Սահուն ժպտով մ'իջնէ իմ դէմ,
Շողիանան ցաւքս ու հողիո
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ սքնաբոյս իմ ախար
Մոմ մը վրախա ու մահադէմ,
Ո՛հ, նըշուլէ ցաւքս ճառագայթ,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ ճակատքս արտօսբազոմ
Զիս պատանի մէջ ցորտ գերդ վէմ
Փաթթեն, դնեն տեւ գողար
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ հրէլէ տրխալս կոչնակ,
Թոթաուն ծիծապն մահու գմխեմ
Դազադս տունէ քր համր յայլ
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ մարդիկն այն մահերլակ
Որք տեւ ունին ու խոթոս դէմ,
Համասփոեն խունկ ու աղթթ
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթ' յարգարեն իմ հոգակոտ,
Ե հեծեծամբ ու սրգայէն
Իմ սիրելիքս բամբուրեն
Երաջէք որ դեռ կենդանի եմ:

Իսկ աննըշան եթէ մնայ
Երկրի մէկ խորշը հոգակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ո՛հ այն ատեն ես կը մեռնիմ:

Պ. Դոռքեան

ՈՂԲ ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ

Անի քաղաքս նրստեր կուլամ,
Զրկայ ասող մի՛ լա, մի՛ լա,
Կ'ասեն թէ չէ՛ թող նըստիմ լամ,
Ա՛խ, ե՛րբ լրտեմ մի՛ լա, մի՛ լա,

Շատ ցաւերով կ'այրիմ, ատպիմ,
Զրկայ մէկ մարդ հաւատրիմ,
Որ խղճայոյս գայ մոտենայ,
Գոնէ ասէ, մի՛ լա, մի՛ լա:

Ա՛հ հայ տըղայ, խղճա՛ ինծի,
Ճե՛ս քո Անին, թէ ինչպէս է
Հերիք ես լամ, դուն չք գըթաս,
Զէ՛ քո անին չատ ափսոս է:

Ախ ու վախով օրերքս անցաւ,
Լալով աչերքս կուրացաւ,
Որք մընայն ինձ վրձակեցաւ,
Բախտըս բընաւ զիս մոռացաւ:

Կորուսեր եմ թագաորներ,
Ժողովի եմ զլեռնայ թուեր,
Որ միշտ կ'երգեն, «Անին անցա,
Անին անտէր աւերեցաւ»:
Այ՛, Հայ աղայ, խղճա՛ր ծիւն:

Անին եմ շատ մարդաբնակ,
Մընացեր եմ դառն աւերկ,
Իմ լացն, իմ կոծ, իմ աղաղակ,
Անտէր որբոցն նըմանակ:

Երբեմն էի շատ անըման՝
Հայոց քաղաք արեւելեան,
Այժմ աւեր հիմնայատակ,
Նըստեալ կուլամ ես միայնակ:
Այ՛, Հայ աղայ, խղճա՛ր ծիւն:

Եկար, աեսար, դարձեր, կերթաւ,
Լալով կ'ասեի «Բարեաւ մընաս»:
Աստուած սիրես զիս չի մոռնաս
Մասիս սարին երբ մօտենաս:

Ասա՛ իմ քաջ Արարատին,
Նըստեր կուլայ քո խեղճ Անին,
Կ'ասէ, կ'որբ դաս աւետիք առա,
Թէ՛ իմ Անին հերիք է լաս:
Այ՛, Հայ աղայ, եւն:

— Ողբերգութիւնը Հերի՛ք, Անին:
Թըշուտացեալ դու լաս քանի՛,
Օր մի գիտած Անն Անեղին

Մարդասիրեալ առ քեզ հայի:

Գա՛ն ժողովին Հայք միաբան,
Գեղեցկանաս շատ անըման.
Հա՛պա, մի՛ լար սիրուն Անին,
Անին Անին, իմ ջան Անին:

Մ Ա Ր Ե

Մնացես բարեաւ, սէր իմ սէր,
Հրաւէր մարտին որոտաց,
Թէ չեմ քաջագ ես ընկեր,
Ձը կայ բաժին ինձ փառաց:

Մի՛ լար հոգոյս իմ հատար:

Գո՛ցէ դառնամ, ո՛հ, մի՛ լար,
Թ'անկայց մարտին ես իզո՛ռ,
Տեսցուք յերկինս մօք զիրար:

Եղբայրադաւ չէ նախանձ,
Որ բորբոքեալ յիս վատի,
Ի օտրս հողոյ հայրենեաց,
Բառնամ ըզլուծ օտարի:

ԱԿՈՌԻԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ակոռի մեծ կարասին
Բոլորտիքն են բազմեր,
Աւագ իշխանք, մեծ պարոնայք
Ժողովք են հոն կազմեր:
Այո, այո ժողովք են հոն կազմեր:

Սաստիկ է վէճ, մեծ է ինդեր
Զոր հոն տեղը կը խորհին,
Թէ ինչ կերպով դարձան մ'ընեն
Հիւանդ մեր աշխարհին՝
Այո, այո հիւանդ մեր աշխարհին:

Մէկն առ կ'ըսէ, մէկն ան կ'ըսէ,
Կը ծագի լոյսն առտուն.
Ինձ յեղէք ահարք, կը դոյ՛է
Աւանին պեան արթուն
Այո, այո աւանին պեան արթուն:

Թող թագն առնու, կ'ըսէ, Բագոս
Եւ փայօք օպրի շատ
Իսկ ցնծութիւն բլլայ գլխոյ,
Եւ դահն ալ Արտաշատ.
Այո, այո եւ դահն ալ Արտաշատ:

Այսպէս մեղի նոր ցնծութեան
Արեւները կը ծագին.
Ուրախ ըլլայ մեր ժամանակ
Եւ փառք մեր աշխարհին.
Այո, այո եւ փառք մեր աշխարհին,

Հ. Վ. Չաղրճեան

Ազատութեան այն վառ սէրը
Ախ վասպուրական տխուր Հայաստան
Աղօթարանը բացուեցաւ ժամէ
Ակոռին մեծ կարասին բոլորտիքն
Ահա մօտեցան մահուան ժամերս
Ահա ծագեց կարմիր արեւ
Այն քաջ մարդու շագիկն է
Աշնան չորացած թփերու հետ
Արի իմ սոխակ թող պարտէզ մերին
Ազատ Աստուած այն օրից
Անի քաղաք նստեր կուլայ
Ահա ելաւ լուսին արծաթ
Աշխարհ նաւաստին անվեհեր ճակատ
Ահա բաժակ ուրախութեան
Ալ ու ալուան ետ հագեր
Ապագածուտ լերան մի կող
Արիք հայկազունք յառաջ բնթանթնք
Բերդիցը դուրս ելայ ալակէօղ տեսայ
Բարի եկիր հայր պատուական
Բամբ որտա՞ծ բարձուստ
Գիշեր ցերեկ աշխատում ես անդադար
Գալգըն է՛յ վաթանտաշլար, սէվինէլիմ
Դաղէք տէսէք շօ՛վ է կերել զէ՛ծ
Դաշնակցական խուժք գնանք մենք Սասուն
Դարձեայ փայլեց Սասնոյ գլխին
Դու զո՛վ խնդրես մայրիմ անուշ
Դատարանի դաշտում դատը վերջացաւ
Դուն ինչօք հաշու՞մ վաճառական ես
Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփու

Դատարանին խմացուցին	82
Եթէ դժգոյն մահու հրեշտակ	120
Երբ արեւոյն ծովու վրայ	14
Երբ որ բացուին դռներն յօռոյ	15
Ես լսեցի մի անուշ ձայն	42
Երբ մեր ազգին գահը վերցաւ	63
Եկէլէ գարուն սոխակը սիրուն	88
Էլ հեռահաս իմ մայրենի աշխարհից	64
Ընդ աստեղօք օտար ափանց	86
Թէ իմ ախեռոր հերքս սենային	56
Թող պլպուլ չերգէ Մշոյ դաշտերում	42
Թէ թեւ ունէի ո՛հ կը թռչէի	69
Թէ հայրենեաց պսակադի	89
Թոյ կորնչին տաճիկները	101
Իմ հայրենեաց արեւ վարդան	24
Ի բիր ձայնից բնութեան շքեղ	31
Իմ հայրենիք զիս կը կանչէ	33
Ի զէն Հայեր, ի սուր եւ ի հրացան	44
Իմ սիրելի զաւակունքս	52
Իբրեւ արծիւ սաւառնամ ես լիռ ու ժայռ	50
Իբրեւ երազ կամ վաղախոյս մի սուրեր	55
Ինչամական գոռ վաշտերը կտաւոր	94
Ինչ ամպերը եկան ծածկեցիք	43
Ի՛օ, Լ՛օ, Լ՛օ, Թիփանա սէգ սարի վրայ	44
Գաւարիլ ես ինչպէ՞ս գիշեր	22
Գնուսից գաթաղ հայ գինեւորները քաջ	72
Դիմեանակ, ծիծեռնակ	90
Դարկաւ տեղաց Խամասօրայ գաշտումը	8
Դուսնիկ աւստի կուգաս, ծառայեմ ձայնիդ	84
Դաւոյս երկի գում աստղեր են փայլում	109
Դուրեցէք տղերք կռուեցէք քաջ քաջ	112

Կոամբամբուլին էն օդին է	118
Հեռաւոր երկիր նոտած դու նժդեհ	38
Հերիք որդեակ այսքան տարուան տառապանք	51
Հայրիկ հայրիկ քո հայրենիք	60
Հայաց աղջիկներ ձեր հոգուն մատաղ	65
Հայ ապրինք եղբարք մարդկութեան մէջը	67
Հապայ քաջարունք Հայոց զաւակունք	71
Հայր մեր երկնաւոր սոբբ լաքո անուն	93
Հիմի էլ լուսնք եղբարք հիմի էլ	110
Հեռու եմ քեռէ օտար երկրի մէջ	
Չայն տուր ու ծովակ	32
Չայն հնչեց Երզրումի հայոց լեռներէն	80
Մենք անկեղծ զինուոր ենք տառնձին	17
Մայր Արաքսի ափերով	27
Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր	47
Մեր հայրենիք թշուառ անուէր	59
Մտաւ արեւ երջանկութեան	99
Մեր սիրուն վայելչական տեաներն	104
Մայրս մահէ մահած	116
Մնացեալ քորեաւ սէր իմ սէր	123
Յաղափոք ի վեր ի Մաւրիս	77
Յստաջ Հայեր հայրենիքի	95
Նպատակիս գէթ մի մասը կատարուեց	8
Ոհ ինչ անուշ եւ ինչպէ՞ս զով	35
Ով ծիծեռնակ վարանած դռնակ	46
Պ՛րնէ աշխարհն Հայաստան	70
Ով մեծառքանչ դու լեզու	73
Ով Հայ եմ ես, մեռնիլ գիտցող հայ եմ	75
Ոչ եղբարք ոչ օտարներէն չէլայ լոյս	90
Ոլոր մարդր կուրնէ դարիս	97
Ով դո՛ւ բարեկամ այրած սրտերու	116

Պատիկ տղայ չեմ օրօրեք օրօրանքդ	83
Սասուն ելաւ ապրտամբեց	66
Վարդան սիր քաջ զօրավար	108
Վերջին վարդ վերջին դարդ	13
Տէր կէցո դու զՀայս	3
Տղայք ժողընինք հեռուէն ու մօտէն	5
Տալորիկցի կտրիճ եմ խորթ	19
Տեսէք աղաւնին նայեա՞ն տապա՞նին	76
Տուր ձեռքդ եղբայր ժամէ զարթեո	106
Գաղցր հայրենիաց ազատութեանը համար	23
Գանի տարիէ հայրեքիք ոխուն	36
Դընէ քընէ ի՞նչ հայրենիք	47
Օտար սփունք ցրուած ի սփիւռ	10

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL012435

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL012427

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL012426

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL012425

